

SØR-ROGALAND TINGRETT

DOM

Avsagt: 11.10.2021 i Sør-Rogaland tingrett,
Saksnr.: 20-017677TVI-TSRO/TSTA
Dommer: Tingrettsdommer Rune Høgberg
Saken gjelder: Betalingskrav

Marti Iav Solbakk DA

Advokat Hans Christian Brodtkorb

mot

Staten v/Samferdselsdepartementet

Advokat Per Gustav Lilleaasen

DOM

Saken gjelder krav om betaling fra hovedentreprenør mot byggherre etter avsluttet tunellentreprise, på bakgrunn av anført plunder og heft, bortfall av retten til å ha døgnkontinuerlig drift, m.v.

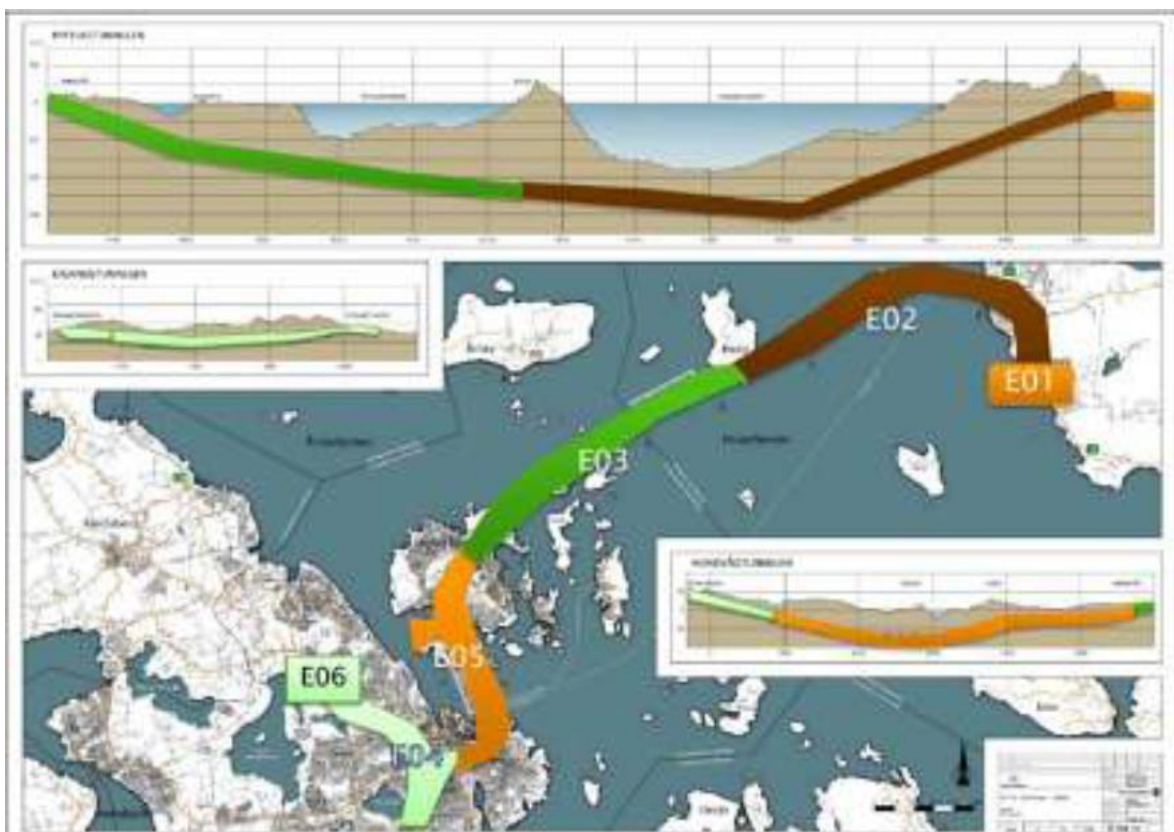
Sakens bakgrunn

Tilbudsprosessen og gjennomføringen av entreprisen.

Ryfastforbindelsen, som innebar et fergefritt veisamband mellom Ryfylke og Nord-Jæren, ble vedtatt i Stortinget sommeren 2012. Det totale prosjektet omfatter i hovedsak tre tunneller, samt utbygging av veinettet og miljøtiltak på hver side av tunellene.

De tre tunellene som inngikk i Ryfastforbindelsen var Ryfasttunellen (14,3 km lang), Hundvågtunellen (5,7 km lang) og Eiganestunellen (3,7 km lang). Ryfastprosjektet var i hovedsak delt i seks delprosjekt med ulike kontrakter og entreprenører, alle med Statens vegvesen (i det følgende betegnet som SVV) som oppdragsgiver og byggherre.

Ryfasttunellen var delt i to delprosjekt; E02, merket i brunt i illustrasjonen nedenfor, som omfattet strekningen mellom Solbakk og Sør-Hidle, og E03, merket i grønt, som omfattet strekningen mellom Hundvåg og Sør-Hidle.

Den 15.12.2012 la SVV ut informasjon om delprosjekt E02 Solbakk-tunellen, sammen med innbydelse til anbudskonkurranse. Det ble samtidig invitert til tilbudsbefering på Solbakk den 30.01.2013. Frist for å inngi tilbud ble satt til 27.02.2013.

Av prosjektinformasjonen i konkurransegrunnlaget, kapittel A, fremgikk det at entreprisen skulle gjennomføres som en utførelsesentreprise, og at kontrakten ville bli utformet som en enhetspriskontrakt.

Det fremgikk videre i kapittel A at frist for ferdigstillelse av entreprise E02 var 20.02.2018. Det ble i tillegg fastsatt to delfrister, hvor delfrist 1, som ble satt til 15.03.2017, omfattet at tunnelen skulle være ferdig sprengt, komplettert og klar for elektro-entreprenøren på en sammenhengende strekning på 4,5 km i det ene løpet, og delfrist 2, som ble satt til 07.08.2017, omfattet at tunnelen skulle være ferdig sprengt, komplettert og klar for elektroentreprenør.

Avslutningsvis i kapittel A3, pkt. 9, fremgikk det videre at *«Det er lagt opp til at kompletteringsarbeidene går parallelt med tunneldrivingen. Det skal videre legges til rette for at elektroentreprenør kan begynne sine arbeider før tunnelentreprenøren er ferdig»*.

Av kapittel C; Kontraktsbestemmelser, fremgikk det i kapittel C1 at NS 8406:2009; *«Forenklet norsk bygge- og anleggskontrakt»*, skulle gjelde som alminnelige kontraktsbestemmelser.

I kapittel C2 var det inntatt spesielle kontraktsbestemmelser for Statens vegvesen, hvor det bl.a. var stilt krav til at formell kommunikasjon skulle skje på norsk, og at minst en av arbeiderne på det enkelte arbeidslag skulle snakke norsk, i tillegg til at ordning og omfang med byggemøter og samarbeidsmøter var regulert. I C2 pkt. 18, under overskriften *«Basis for priser i kontrakten»*, fremgikk følgende:

«Kontrakten er basert på de offentlige bestemmelser (påbud, forbud o.l.) som var kunngjort 14 dager før tilbudsfristen og der dato for ikrafttredelse framgår av kunngjøringen.

Endringer av slike forutsetninger, som ikke dekkes av annen indeksregulering, gir partene rett til regulering av kontraktssum.»

I C2 pkt. 22 fremgikk videre at *«Entreprenøren må selv sørge for å skaffe seg nødvendige tillatelser, løyver og dispensasjoner for de maskiner, personell og utstyr som skal brukes til utførelse av kontraktsarbeidet.»*

I kapittel C3 var det inntatt spesielle kontraktsbestemmelser for entreprise E02 Solbakk-tunellen, og i pkt 2.2.4, under overskriften *«Varsel eller krav om endring»*, fremgikk det at:

«Krav om endring iht kontraktsbestemmelser gjøres ved bruk av fastsatt skjema "Krav om endringsordre", jf kap. A1.

Kostnadskonsekvens må spesifiseres i underpunkter: Enhetspris i kontrakt, fastpris, eller regningsarbeid. Eventuelle fremdriftsmessige konsekvenser må spesifiseres.»

I C3, pkt. 6 fremgikk det at entreprenør skulle levere en detaljert fremdriftsplan senest en uke før arbeidene påbegynnes, og i pkt. 7 var det tatt inn bestemmelser om «Regulering av tidsfrister for tunellarbeider». Det var under dette punktet tatt inn en formel for regulering av tidsfristen (Ekvivalenttidsregnskapet), som tok utgangspunkt i et nærmere spesifisert tidsbehov for de ulike former for arbeidssikring (manuell rensk, bolter, nett, sprøytebetong, injeksjon, m.v.). De i kontrakten oppgitte mengder for arbeidssikring kom til fradrag, slik at ekvivalenttidsregnskapet kun ville gi ekstra tid dersom faktiske mengder oversteg kontraktens mengder.

I C3, pkt. 8, var det tatt inn bestemmelser om dagmulkt knyttet til ferdigstillelse av prosjektet, samt til delfrist 1 og delfrist 2, og i pkt. 13 var det under overskriften «Faktura for sluttoppgjør» tatt inn en bestemmelse som omhandlet regulering av post for riggekostnad («volumrigg») med følgende ordlyd:

«Viser sluttoppgjøret, inklusiv tilleggsnotaer for utført arbeid basert på kontraktens prisgrunnlag, en økning på mer enn 10 % av kontraktssummen, reguleres kontrakten som følge av økte driftskostnader. Post for riggekostnad (generalomkostninger) tillegges i så fall 10 % av utført arbeid over 10 % av kontraktssummen.»

I konkurransegrunnlaget var det også vedlagt en geologisk rapport, utarbeidet av Norconsult og datert 25.11.2012, som beskrev de undersøkelser som var foretatt av grunnforholdene i tunelltraseen. I rapportens s. 29 fremgikk det en prosentvis fordeling av de ulike bergmasseklassene som tunnelen var funnet å bestå av.

Den 30.01.2020 ble det gjennomført tilbudsbefering på Solbakk, hvor representanter fra interesserte entreprenører og SVV var til stede. Det ble under det etterfølgende møtet på et hotell i nærheten stilt en del spørsmål fra entreprenørene, som ble besvart av SVV. Spørsmål og svar ble tatt inn i protokollen fra møtet, og det fremgår bl.a. av denne at det ble stilt følgende spørsmål: «Hvem har risikoen ved eventuelle restriksjoner på drivetid?», noe som ble besvart med «Entreprenøren har denne risikoen».

Etter at det ble stilt spørsmål ved byggetiden og fristene i konkurransegrunnlaget fra entreprenørens side, ble det fra SVV og Vegdirektoratet sin side foretatt en ny vurdering av dette. Fredrik Wølstad i SVV, som i august 2012 hadde utarbeidet et notat om antatt fremdrift og tidsbehov ved tunelldrivingen i Solbakktunnelen, utarbeidet i denne forbindelse et nytt notat i februar 2013. Det fremgår i dette notat bl.a. følgende i konklusjonen om drivetid:

«Det fremstår ganske tydelig at sprengning og sikring på stuff må ned i 3,75 år med drift på to separate stuffer. Endelig sikringsbehov kan selvfølgelig både gå opp og ned i forhold til antatt sikringsmengde og dermed slå begge veier tidsmessig, men en optimistisk tilnærming viser at det ikke er urealistisk å forutsette en drivetid på 3 år og 9 mnd frem til gjennomslag. Med en byggetid på 4 år og 4 måneder er det da 7mnd til å ferdigstille tunnelene etter gjennomslag. Dette forutsetter utstrakt parallelt arbeid med grøfter, vegbane, vannsikring osv samtidig som sprengning pågår.»

Under overskriften «Risikohåndtering» fremgår videre bl.a. følgende av Wølstads notat:

«SVV må sett i lys av komprimert byggetid være forberedt på entreprenør som jager tillegg i tid og penger. Sikringsmengder i kontrakt må vi nok erkjenne er for store i forhold til byggetid noe som gjør det tilnærmet usannsynlig at ekvivalenttidsregnskap vil kunne komme til anvendelse. Dette i sammenheng med høye dagmulker kan bli utfordrende. Vi er nok eksponert for taktisk prising fra entreprenørenes side på sikringsprosessene.»

Notat fra Wølstad ble oversendt til Vegdirektoratet den 18.02.2013, sammen med et notat fra delprosjektleder for Solbakktunellen, Anne-Merete Gilje, hvor det i siste avsnitt fremgår at:

«Etter vår vurdering skal det med 2 produksjonslinjer og parallellaktiviteter være mulig å gjennomføre prosjektet innenfor de i konkurransegrunnlaget oppsatte tidsfristene. Vi har likevel ut fra en samlet vurdering kommet fram til at vi, ut fra de reaksjonene som er kommet fra entreprenørbransjen, vil forlenge byggetiden med 6 mnd. Det vil si at vi utvider delfrist 2, ferdig komplettert tunnel klar for overlevering til elektro, med 6 mnd. Dette innebærer at ferdigstilling av prosjektet først blir høsten 2019.»

Ingen av notatene ble oversendt til entreprenørene. Det ble imidlertid gitt lagt ut følgende melding til entreprenørene etter dette:

*«Svar på spørsmål om byggetid:
SVV har etter nøye vurderinger besluttet å øke byggetiden med 6 måneder.
Det betyr at delfrist 2 som tidligere var 2017-08-07 flyttes til 2018-02-07.
De øvrige frister blir stående uforandret.»*

Det var ved tilbudsfristens utløp til sammen åtte entreprenører som hadde inngitt tilbud på bygging av Solbakktunellen. Totalsummen i tilbudene varierte mellom kr 1.312.631.310,- og kr 1.693.565.017,-, hvor det laveste tilbudet ble inngitt av Marti Contractors Ltd., Marti Norge AS og IAV hf i fellesskap. Disse selskapene er en del av Marti-konsernet, som er et sveitsisk familieeid entreprenørselskap, som hovedsakelig driver med tunellentrepriser,

også internasjonalt. I det følgende vil «Marti» hovedsakelig bli brukt som samlebetegnelse på selskap som er en del av Marti-konsernet, herunder IAV hf og Tucon.

Vedlagt tilbudet fra Marti var en «Teknisk rapport», som beskrev hvordan Marti planla å utføre tunelldrivingen, og beskrev utstyret som en planla å bruke. Det var videre vedlagt en del bilder fra tidligere entrepriser som Marti hadde gjennomført, og beskrevet hvilken arbeidstidsordning en planla for tunellarbeiderne, noe som fremgår på rapportens s. 5, hvor det står at: «*Planlagt arbeidstid er med 3 skift og 24 timer. Vår planlegging og anslått produksjon er i forhold til byggherrens tidsfrister.*» og «*Tunnel driving utføres 6 dager per uke mellom mandag til lørdag, 24 timer per dag. Om sommeren og over jul/nyttår stopper vi arbeidene i 2 uker.*»

«Teknisk rapport», og betydningen av innholdet i denne, ble vurdert av SVV i forbindelse med gjennomgangen av tilbudene, og følgende fremkommer av Anskaffelsesprotokollen av 03.04.2013, på s. 7:

«Det foreligger en «teknisk rapport» i tilbudet til Marti, og at er det vist til rapporten i anbudsbrevet. Teknisk rapport er gjennomgått med sikte på om rapporten kan inneholde forbehold i tilbudet. Særlig har en vurdert opplysninger om arbeidstid (3. skiftsordning), type sikringsbolter og tilstrekkelig plass for transportbånd i påhuggsområdet. Prosjektet er kommet til at den tekniske rapporten ikke inneholder forbehold. I rapporten er det kun gitt opplysninger av informativ art. I rapporten beskriver Marti hvordan arbeidet med tunnelen skal gjennomføres.»

I brev til Marti fra SVV av 16.04.2013 fremgår det at «*Herved meddeles at deres tilbud er innstilt som nummer en. Statens vegvesen har valgt det tilbudet som har lavest pris.*»

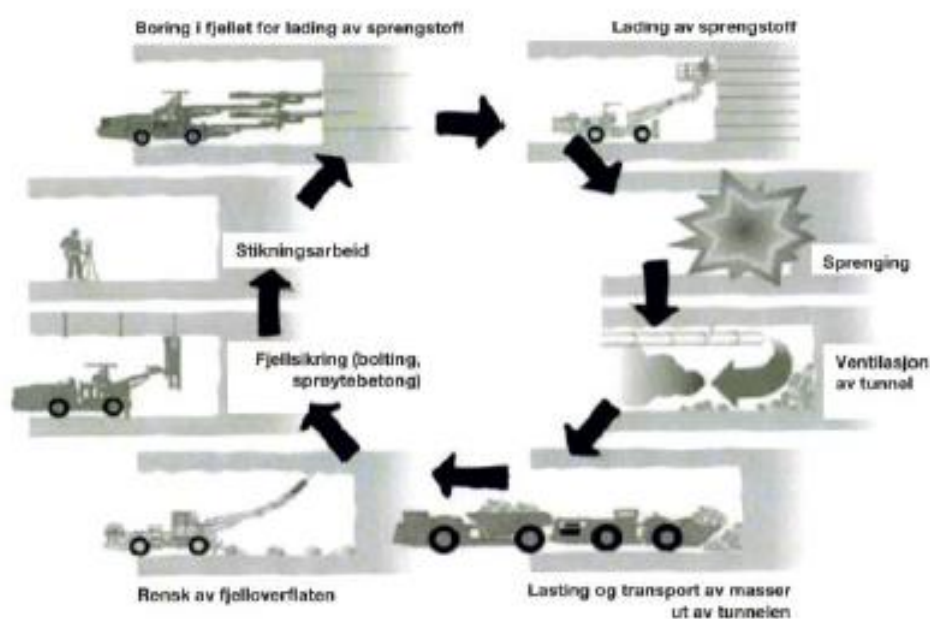
Den 30.04.2013 ble det inngått avtale mellom SVV og Marti om levering av E02 Solbakktunellen. I avtaledokumenter fremkommer de frister som fremkommer ovenfor, dvs. med den utvidede delfrist 2, med tilknyttede dagmulkter.

Marti stiftet den 12.06.2013 et prosjektselskap; Marti IAV Solbakk DA, som skulle stå for gjennomføringen av Solbakktunellen, og som også er saksøker i saken.

I perioden etter avtaleinngåelsen inngikk Marti avtaler med underentreprenører (i det følgende også betegnet som UE'er), og forberedte oppstart av arbeidene. Forskjæringen, dvs. området på Solbakk hvor tunelldrivingen skulle starte, var på dette tidspunkt allerede ferdigstilt i en forutgående entreprise.

Første salve skal ha blitt sprengt onsdag 21.08.2013. I følge byggemøtoreferat av 20.08.2013 opplyste Marti da at en lå ca. 10 dager etter fremdriftsplan.

Martis driftsopplegg for tunelldrivingen bestod i tradisjonell boring og sprengning, hvor arbeidene utføres i en syklus som illustrert nedenfor:

Når det gjelder transporten av masser ut av tunnelen hadde Marti planlagt å bruke et transportbånd, i stedet for dumpere/lastebiler. Transportbåndet ble imidlertid først montert i 2014, og før dette foregikk derfor uttransporten på «tradisjonell» måte.

Etter oppstart drev Marti hovedsakelig med en døgnkontinuerlig skiftordning, først med en turnus med tre skift pr. døgn, og deretter to skift pr. døgn. Det var i denne perioden, og i årene som fulgte, en del korrespondanse med Arbeidstilsynet vedrørende Martis skiftordninger, noe en kommer tilbake til nedenfor under gjennomgangen av Martis krav knyttet til KOE (krav om endringsordre) 060.

Etter at tunneldrivingen hadde pågått en stund, fortsatte Martis inndrift å være lavere enn planlagt. Etter å ha foretatt en sammenligning mellom fordelingen av bergmasseklassene som fremgikk geologisk rapport, og de bergmasseklassene som en faktisk registrerte de første 1000 meterne av tunneldrivingen, ble det konstatert et betydelig avvik. Den 11.04.2014 ble KOE 003 fremsatt overfor SVV. Det ble herunder vist til forskjellen mellom bergmasseklassene, og skrevet at: «Vi vil vurdere konsekvensene av dette avviket, og vil komme tilbake på et tidspunkt med de faktiske konsekvenser for tunnelens fremgang og relaterte kostnader.»

SVV besvarte kravet fra Marti i KOE 003 den 12.05.2014 med at en ikke anså at forholdet gav grunnlag for endringsordre på grunn av at «SVV viser til at kontrakten er bygget opp som en enhetspriskontrakt med ekvivalenttidsregnskap, og de nevnte forhold blir ivaretatt gjennom dette.»

Marti inngav en revidert versjon av KOE 003 den 29.06.2015, hvor en viste til en oppdatert sammenligning av bergmasseklassene som en hadde støtt på ved tunneldrivingen frem til slutten av mai 2015, og avslutningsvis uttalt at:

Vi krever således fristforlengelse for de forsinkelser vi påføres, samt tilleggsvederlag i form av justert enhetspris for de kostnadmessige konsekvenser av avviket.

Vi arbeider med å lage en oversikt over hvilke fremdriftsmessige konsekvenser dette har hatt så langt i prosjektet, samt de merkostnader vi er påført. Vi vil oversende dokumentasjonen så snart dette arbeidet er slutført. Vi kan imidlertid allerede nå varsle om at det dreier seg om betydelige krav.

Etter at Marti hadde inngitt den reviderte versjonen av KOE 003 var det over forholdsvis lang tid korrespondanse og forhandlinger mellom partene. Bl.a. fremsatte Marti i brev av 20.11.2015 et krav på fristforlengelse på til sammen 16,9 uker, som var begrunnet som følger:

i) fristforlengelse knyttet til at mer sikringsarbeid må utføres som følge av endrede bergforhold (9,3 uker), og

ii) fristforlengelse knyttet til driftsforsinkeiser i tunneldriften som følge av endrede bergmasseklasser (7,6 uker)

Det ble i tillegg fremmet et økonomisk krav på til sammen kr 81.731.217,-, som bestod av følgende tre deler:

- i) Ekstra produksjonskostnader knyttet til endrede bergmasseklassifisering, slik som lønnsutgifter, materialer og til dels maskinkostnader kr 9 724 761,00*
  - ii) Tidsrelaterte kostnader kr 62 603 750,00*
  - iii) Finansielle kostnader, administrasjon og påslag kr 9 402 706,00*
- Sum kr 81 731 217,00***

SVV svarte på brevet den 09.12.2015, og det fremgår avslutningsvis i SVV sitt svar at:

SVV har sett at MartiIAVSolbakkDA har en betydelig forsinkelse i prosjektet og byggherre har ved flere anledninger uttrykt bekymring for dette og etterspurt hva MartiIAVSolbakkDA vil gjøre i forhold til å overholde kontrakten, samtidig som byggherre har presisert at det er kontraktens frister som gjelder. SVV vil også vise til at det hele tiden har vært påpekt fra prosjektet side at det finnes et potensiale for å få ned tiden pr salvesyklus. SVV har blant annet oversendt MartiIAVSolbakkDA en tabell som viser hvor det var tidstap og muligheter for forbedringer i forhold til fremdrift.

Når en skal bygge en tunnel ligger byggematerialene allerede på stedet, uten at noen av partene har hatt mulighet for å se dem på forhånd. SVV utarbeider en geologiske rapport for konkurransegrunnlaget ut fra de opplysninger som foreligger fra kartlegging før oppstart, men kan aldri garantere at de opptredende forhold i

tunneltraseen blir like de som er antatt på forhånd. Derfor er ekvivalenttidsregnskapet lagt til grunn for å ivareta en situasjon der de faktiske forhold avviker fra geologisk rapport. Marti IAV Solbakk DA hevder at forsinkelsene har påført dem økte driftskostnader. SVV viser igjen til ekvivalenttidsregnskapet og til at økte sikringsmengder vil bli ivaretatt av dette, og at eventuell tids- og kostnadskonsekvens vil følge av det.

Oppsummering

SVV avviser kravet i sin helhet, og viser til at forhold omkring økte sikringsmengder er ivaretatt i ekvivalenttidsregnskapet.

Marti svarte SVV i brev av 12.01.2016, og opprettholdt kravet. Det var deretter ytterligere korrespondanse og møter mellom partene vedrørende Martis krav, samt øvrige forhold partene var uenige om, utover i 2016. I denne forbindelse ble det også diskutert en fjerning av transportbåndet som var montert i et av tunnellopene (løp B/løp 24), idet transportbåndet hindret videre fremdrift med hensyn til ferdigstillelse av grøfter, vei og vann/frostsikring. Det ble etter hvert forhandlet om en avtale som skulle omfatte alle uavklarte forhold mellom partene, jf. følgende sitat fra e-post fra Marti til SVV av 13.12.2016:

Today, we have the chance to settle all the open position in a professional way, and to define the basis to finalize the project as fast as possible. We have the chance to clear the old issues out and to define a new and realistic schedule together, which is the best for the project. I would like to point out that the relationship between Marti's and SVV's on site management is (as I see it) very good and we welcome the friendly collaboration with you and your team until today. To continue with the good and positive collaboration, we need a cleaning out of the "old issues" and we need a new and agreed schedule as a target.

Forhandlingene ledet frem til 2 avtaler, som begge er datert 18.01.2017. Den ene av disse (Geologiavtale 1) gjaldt «fullt og endelig oppgjør for alle forhold ved følgende krav fra påhugg til pel 14.500 i begge løp av Solbakktunnelen. KOE-001, KOE-003, KOE-024, KOE-057 og PF 08» og følgende ble avtalt om kompensasjon:

- 1. Delfrist 1 i kontrakt endres fra 15.03.2017 til 01.06.2017*
- 2. Delfrist 2 i kontrakt endres fra 07.02.2018 til 01.09.2018*
- 3. Frist for ferdigstillelse for entreprise endres fra 01.10.2018 til 01.02.2019.*
- 4. SVV vil ikke gjøre fratrekk på prosess: 12.9522 – prosessen vil ikke bli brukt.*
- 5. Som fullt og endelig oppgjør for alle ovennevnte forhold i denne avtale hva gjelder tid og økonomi gis en kompensasjon pålydende 120 MNOK eks mva.*
- 6. Denne avtalen inngår ikke i kontraktens sluttoppgjør ved beregning av eventuell regulering i henhold til kontraktens kapittel C3 punkt 13.*

Den andre avtalen som ble inngått den 18.01.2017 (Forseringsavtale 1) hadde følgende ordlyd:

1. *Marti utfører og ferdigstiller 90.000 m2 brannsikring -prosess: 34.321 hvor hovedmengden av dette skal prioriteres og ferdigstilles i løp 24 fra påhugg til pel 16.000 innen 01.06.2017. Resterende mengde utføres videre i løp 23 og løp 24 etter denne dato. Dette er økt innsats utover allerede pågående produksjon som Marti har på denne prosess.*
2. *Marti vil kunne trenge en eller to lastestasjoner for opplasting og mellomlager. Dette avtales etter behov med byggherre og gjøres opp i henhold til kontraktens enhetspriser.*
3. *Marti forbeholder seg retten til inndekning av merkostnader for utførelse av reparasjoner dersom det er gjort feil hos AF ved driving og permanent sikring mellom pel 12.700 og 13.000 i løp 23. Dette selv om prosess 12.9522 ikke aktualiseres.*
4. *Garantiperioden fra pel 0 til 4500 i løp 23 startes ved at parsellen overtas av byggherre.*
5. *Ved iverksettelse og gjennomføring av denne avtalen skal byggherren kompenseres med 8 uker som fratrukk på framtidige krav som Marti eventuelt vil være berettiget mellom pel 14.500 og 13.000 i løp 23 og fra pel 14.500 til pel 12.700 i løp 24*

Følgende er avtalt som økonomisk og tidsmessig kompensasjon for ovennevnte arbeid:

1. *SVV dekker transportkostnadene med lastebiler fra og med 16.12.2016 og frem til driving er ferdig. Bakgrunn for dette er at prosess 34.321 ikke kan gjennomføres med transportbandet installert og i bruk. Dette faktureres etter medgått med tillegg av 10% påslag. Begge parter jobber fortløpende med vurdering av transportbehovet til enhver tid og antall lastebiler som skal bidra til transport. Innen 01.03.2017 skal dette være ferdig avtalt mellom partene. Prosess 32.61 vil faktureres i tillegg ihht. kontrakt.*
2. *Marti fakturerer SVV 15 MNOK som skal dekke alle kostnader med tilrigging og rigg og drift forbundet med overnevnte arbeid og omlegginger, hvorav 10 MNOK faktureres i januar og 5 MNOK faktureres i mars 2017.*
3. *Marti fakturerer SVV 310 kroner eks mva i tillegg til kontraktens priser i prosess 34.321 etter medgått og i denne avtale begrenset oppad til 90.000 m2. Dette skal dekke alle kostnader og merkostnader som entreprenøren har i forbindelse med utførelse av overnevnte arbeid og forsering.*
4. *SVV betaler for ingeniør og formann etter nærmere avtale og oppgjort etter medgått og priser gitt i E4-prisskjema i kontrakt.*

Denne avtalen er inngått som tillegg til inngått byggekontrakt mellom partene den 30.04.2013 og er basert på plikter og krav i hovedkontrakt. Begge parter er enige om at denne avtalens mengder og omfang kompenseres med tid og økonomi på

ovennevnte prosesser, og krav om regulering av pris og byggetid kan ikke påberopes på et senere tidspunkt for de forhold som avtales i denne avtalen.

Denne avtalen inngår ikke i kontraktens sluttoppgjør ved beregning av eventuell regulering i henhold til kontraktens kapittel C3 punkt 13.

Etter at de inngåtte avtaler var inngått ble transportbåndet demontert, og uttransport av stein foretatt av underentreprenør slik som bestemt i Forseringsavtale 1, pkt. 1.

Overtakelse i henhold til delfrist 1 skjedde den 17.06.2017, dvs. noe etter fristen som ble avtalt ved Geologiavtale 1, gjengitt ovenfor, og SVV fremmet derfor krav om dagmulkt med kr 3.000.000,-. Marti bestred imidlertid dagmulktkravet.

Etter ytterligere møter og korrespondanse omkring fremdriften, m.v., inngikk partene en ny avtale (Forseringsavtale 2) den 31.01.2018, som omfattet alle kjente krav på dette tidspunkt, og hvor igjennom diskusjoner omkring dagmulkt knyttet til delfrist 1 også ble avsluttet. Unntatt fra enigheten i avtalen var imidlertid «*krav om bruk av tariff/tolkning av kontrakt vedr. dette*», *KOE 060*, *plunder og heft krav* og *krav vedr. tunnelmiljøets påvirkning på utstyr*».

Det er ulike versjoner av ordlyden vedrørende de unntatte kravene, slik at det i den versjonen som er lastet opp i E-rom står at: «*Videre saksgang og behandling av disse unntatte krav vil ikke ha påvirkning på avtalt byggetid og frister for ferdigstilling. Marti vil imidlertid være berettiget til å kreve alle tidsrelaterte kostnadskonsekvenser og tap som følge av de unntatte kravene uavhengig av denne avtalen*». SVV mener imidlertid at siste setning i denne enigheten skal lyde som følger: «*Marti vil imidlertid være berettiget til å fremsette krav om tidsrelaterte kostnadskonsekvenser og tap som følge av de unntatte kravene uavhengig av denne avtalen*».

Overtakelse i henhold til delfrist 2 fant sted 31.08.2018, dvs. innenfor fristen som ble avtalt ved Geologiavtale 1.

Etter å ha fortsatt arbeidet med ferdigstilling skjedde overtakelse av prosjektet den 01.02.2019, dvs. innenfor fristen som ble avtalt ved Geologiavtale 1.

Marti oversendte krav om sluttoppgjør den 26.04.2019, hvor det ble fremmet krav om ytterligere betaling av kr 398.608.548,-. Som del av sluttoppgjøret ble det krevet oppgjør for «*plunder og heft*» med kr 185.092.975,-. Krav knyttet til *KOE 060* («*Bortfall av nattarbeid*») med kr 76.110.871,-, «*Volumrigg*» med kr 18.602.266,-, krav om ytterligere betaling på bakgrunn av lønns- og prisregulering (LPS), samt finansieringsutgifter med kr 55.130.000,- var også inntatt som del av sluttoppgjøret.

SVV kom med innsigelser mot Martis krav på sluttoppgjør ved brev av 04.07.2019, og etter at partene ikke ble enige om sluttoppgjøret tok Marti ut stevning den 31.01.2020 med

krav om betaling av kr 461.715.297,-, pluss mva og renter. I tilsvar fra SVV av 30.04.2020 ble det nedlagt påstand om frifinnelse.

Etter stevning og tilsvar har det vært ytterligere forhandlinger mellom partene, og noen av kravene har blitt forlikt, mens andre har blitt redusert. SVV har imidlertid ikke ønsket å forhandle om den del av Martis krav som er knyttet til plunder og heft, KOE 060 eller finanskravet.

Hovedforhandling ble gjennomført i Sør-Rogaland tingrett over totalt 26 rettsdager i mai og juni 2021. For ytterligere opplysninger omkring gjennomføringen av hovedforhandlingen vises det til rettsboken.

De enkelte deler av Martis krav.

Plunder og heft

Som det fremgår ovenfor ble Martis krav om kompensasjon for urasjonell drift og avledede konsekvenser; plunder og heft, første gang konkret fremmet i forbindelse med sluttoppgjøret, til tross for at det fremgikk av ordlyden i Forseringsavtale 2 av 31.01.2018 at et slikt krav kunne bli fremsatt.

Bakgrunnen for kravet på kr 185.092.975,-, og beregningen av dette, ble redegjort for av Marti i brev av 26.04.2019; vedlegg 8 til sluttoppgjøret. Under overskriften «*De driftsforstyrrende forhold*» i brevets pkt. 4 fremgår det her bl.a. at:

«Marti er av den oppfatning at totaliteten av alle endringer, tillegg, omlegginger av planlagt drift, paralleldrif, forseringer og forlenget byggetid har gitt betydelig nedsatt produktivitet sammenlignet med en rasjonell gjennomføring av arbeidene.

Som SVV også er kjent med er det summen av alle de forhold som byggherren bærer risikoen for som danner det faktiske grunnlaget for et plunder- og heftskrav.

Som vi kommer inn på nedenfor har Marti gjennomgått og analysert både kostnads- og inntektssiden i prosjektet. I tillegg har Marti sammenlignet de kalkulerte kostnadene som følger av tilbudet, med det faktiske kostnadsbildet i prosjektet. Analysen viser at Marti har hatt betydelige kostnadsavvik med et tyngdepunkt i den andre halvdel av prosjektet. Videre har Marti gjennomgått de viktigste byggherreforholdene i prosjektet og sett disse i sammenheng med kostnadsavviksanalysen. Denne analysen viser at det foreligger en klar årsakssammenheng mellom de viktigste byggherreforholdene i prosjektet og de kostnadsavvik som Marti rent faktisk har opplevd.»

SVV besvarte de krav som Marti fremsatte i forbindelse med sluttoppgjøret ved brev av 04.07.2019, hvor kravet om betaling på bakgrunn av plunder og heft ble særskilt

kommentert i et notat som ble inntatt som vedlegg 8 til brevet. Martis oppstilling og begrunnelse for plunder og heftkravet ble imøtegått i dette notatet, og det fremkommer under innledningen i notatets s. 1 bl.a. at:

«SVV mener at det ikke foreligger grunnlag for det fremsatte krav, og avviser dette. SVV er uenig i Martis beskrivelse. I den grad byggherreforhold har ført til nedsatt produktivitet, er det allerede fullt oppgjort, og det foreligger ikke grunnlag for ytterligere kompensasjon.»

Som det fremgår ovenfor har SVV etter stevning ikke ønsket å forhandle med Marti bl.a. om den del av Martis krav som begrunnes med plunder og heft. Ved Martis prosesskrift av 08.03.2021 ble det fremlagt en rapport fra selskapet Paradigme AS datert 05.03.2021 som over 225 sider gjennomgikk grunnlaget for Martis krav om betaling for plunder og heft, og hvor det avslutningsvis ble konkludert med at *«Som det fremgår av denne oppstillingen er vår vurdering at grunnlaget for krav ligger i intervallet mellom 152 mill. (167 mill. inkl. påslag iht samme påslag/10% som i sluttnotaen) som er vurdert utfall av både tidslinjer, faktisk merkostnad og beregnet merkostnad og 205 mill. (225, 5 mill. inkl. påslag) som er det rene kostnadsavviket for Kapittel A00.»*

I tilleggsrapport (Addendum) fra Paradigme av 30.04.2021 ble kravet noe nedjustert, idet en ved beregningen ikke hadde hensyntatt alle inntekter som Marti hadde hatt i prosjektet, og det fremgår av tilleggsrapportens siste side bl.a. at *«Inntekten vil ha innvirkning på Paradigmes vurdering av kravet og tabellen under viser kravgrunnlaget fra tabell 52 i rapporten (s. 210) med justerte tall der inntekten til andre kunder er hensyntatt. Grunnlag krav justert for inntekt vil være mellom beregnet krav på kr 136 456 392,- og det faktiske kostnadsavviket på kr 182 930 676,- (før påslag), henholdsvis kr 150 102 031,- og kr 201 223 744,- inkludert påslag (10%).»*

SVV har etter mottak av Paradigmes rapport hatt bistand av konsulentselskapet KWC AS til å gjennomgå de vurderinger og konklusjoner som fremkommer av rapporten.

Plunder og heftkravet utgjorde på tidspunktet for prosedyrer i saken tilsammen kr 182.930.676,-. Retten kommer nærmere tilbake til dette kravet, herunder vurderingene fra Paradigme, i gjennomgangen av partenes anførsler nedenfor.

KOE 060

Som det fremgår ovenfor vedla Marti en *«Teknisk rapport»* sammen med tilbudet til SVV, hvor det bl.a. fremgikk at: *«Planlagt arbeidstid er med 3 skift og 24 timer. Vår planlegging og anslått produksjon er i forhold til byggherrens tidsfrister.»* og

«Tunnel driving utføres 6 dager per uke mellom mandag til lørdag, 24 timer per dag. Om sommeren og over jul/nyttår stopper vi arbeidene i 2 uker.»

Innholdet i den tekniske rapporten ble av SVV ikke vurdert som et forbehold fra Marti ved gjennomgangen av tilbud fra de ulike entreprenørene, og Anne Merete Gilje fra SVV har forklart for retten at tilbudet i det motsatte tilfellet ville ha blitt forkastet.

Marti v/daværende HMS-leder Odd-Stene Møller skrev en søknad om godkjenning av arbeidstidsordning til Arbeidstilsynet den 30.05.2013, dvs. ca. 2,5 måneder forut for oppstart. Av søknaden fremgikk bl.a. at *«Turnus for tunnelarbeider er planlagt til 3 skift med 8 timer på hvert skift, inkl 30 min. pause. Med start søndag kveld kl. 22.00 og avslutning lørdag kl. 14.00. De vil da arbeide 6 dager pr. uke, i 6 uker, og så ha 2 uker fri. Arbeidstid pr. uke vil være 48 timer, og gjennomsnitt for perioden vil være 36 timer.»*

Arbeidstilsynet svarte på Martis søknad den 11.06.2013, og av svarbrevet fremgikk det bl.a. at *«Selv om grunnvilkåret for nattarbeid er oppfylt så er Arbeidstilsynet tilbakeholdne med å gi tillatelse til flere slike vakter i strekk.»*, og det ble derfor bedt om en del nærmere opplysninger før en tok stilling til søknaden.

Det var i ukene etter dette noe e-postkorrespondanse mellom Marti og Arbeidstilsynet vedrørende Martis skiftordning, noe som endte opp med at Arbeidstilsynet ikke realitetsbehandlet søknaden om godkjenning av nattarbeid, idet en anså arbeidstidsordningen for å ligge innenfor det som kunne avtales mellom arbeidsgiver og arbeidstaker med hjemmel i arbeidsmiljøloven § 10-5, første og annet ledd.

I perioden etter anleggsstart ble det i hovedsak gjennomført døgnkontinuerlig drift fra Martis side. Det var i 2014 og 2015 ytterligere kontakt mellom Marti og Arbeidstilsynet vedrørende Martis skiftordning, og etterhvert ble også Marti bistått av sin daværende advokat; Magne Mjaaland. Den 01.12.2014 gjennomførte Arbeidstilsynet et tilsyn, som resulterte i at det den 06.02.2015 ble gitt pålegg om å *«iverksette rutiner for å avdekke, rette opp og forebygge overtredelser av arbeidsmiljølovens bestemmelser om arbeidstid.»*

Etter at Marti hadde besvart dette, konkluderte Arbeidstilsynet i nytt brev den 23.04.2015 med at *«Arbeidstilsynet mener at det på bakgrunn at sakens opplysninger i dette tilfellet fremstår som klart at det ikke foreligger en unntakssituasjon med et særlig behov for utvidet arbeidstid, men derimot at virksomheten planlegger sin ordinære drift med arbeidstidsordninger utover lovens rammer.»*

Marti var ikke enig med Arbeidstilsynets vurdering, og imøtegikk denne med bistand fra advokat Mjaaland. Det ble deretter gjennomført et møte den 07.05.2015, hvor

Arbeidstilsynet bl.a. klargjorde at «*nattarbeid ikke kan legges inn som en fast ordning*». I etterkant av dette møtet gav Arbeidstilsynets den 18.05.2015 et nytt pålegg hvoretter «*Arbeidsgiver skal sørge for at arbeidstakerne går under lovlige arbeidstidsordninger*».

Etter ytterligere kontakt, brev, e-poster og møter ble det gjennomført nytt tilsyn fra Arbeidstilsynets side den 19.01.2016, noe som resulterte i et nytt varsel om pålegg den 06.04.2016 med følgende ordlyd: «*Arbeidsgiver skal sørge for at ulovlig nattarbeid opphører*». Marti v/advokat Mjaaland tilskrev etter dette igjen Arbeidstilsynet og anførte at vilkårene for bruke nattarbeid med hjemmel i arbeidsmiljøloven § 10-11, annet ledd (*Nattarbeid er ikke tillatt med mindre arbeidets art gjør det nødvendig*) var oppfylt.

Etter at Arbeidstilsynet i juni 2016 gjennomførte en uvarslet kontroll hos Marti ble det gitt pålegg om at «*Arbeidsgiver skal sørge for at ulovlig nattarbeid opphører*» som tidligere varslet. Fristen å stanse nattarbeidet ble satt til 01.07.2016, og Martis søknad om utsettelse av denne fristen ble avslått.

AF-Gruppen Norge AS, som forestod tunelldrivingen fra Hundvåg til Hidle (entreprise E 03, jf. kartet ovenfor på s. 2) hadde i hele anleggsperioden en skiftordning med døgndrift. Ordningen var hjemlet i arbeidsmiljøloven § 10-12, fjerde ledd, hvoretter en fagforening med innstillingsrett etter arbeidstvistloven eller tjenestetvistloven kan inngå tariffavtale som fraviker fra bestemmelsene i arbeidsmiljølovens kapittel 10. AF-Gruppen inngikk således tariffavtale med Norsk Arbeidsmandsforbund (NAF) som gav utvidet adgang til nattarbeid.

Etter at Marti hadde sluttet med nattarbeid som en følge av Arbeidstilsynets pålegg kontaktet selskapet i juli 2016 Norsk Arbeidsmandsforbund for å inngå tariffavtale med påfølgende unntak fra forbudet mot nattarbeid, tilsvarende den ordning som AF-gruppen hadde. Norsk Arbeidsmandsforbund hadde imidlertid året før vedtatt å stramme inn på godkjenninger av lange nattskift, med unntak for de som allerede hadde fått slik godkjenning. Det ble imidlertid gitt godkjenning til en skiftordning med arbeid frem til kl. 02:00, og Marti inngikk tariffavtale som medførte en slik skiftordning, noe som ble gjennomført for den resterende del av anleggsperioden.

Den 18.07.2016 sendte Marti KOE 060 til SVV. I beskrivelsen av kravet om endringsordre fremgikk at:

«Vi viser til problematikken vedrørende bruk av nattarbeid (arbeid mellom kl 00:00 og 06:00) ved prosjektet, som har endt opp med at Arbeidstilsynet den 2. juni i år ga pålegg om at Marti IAV Solbakk og selskapets underentreprenører Tucons bruk av nattarbeid skal stanses med virkning fra 1. juli i år. Nattarbeidet er nå stanset i tråd med disse påleggene.»

Vi vil vurdere konsekvensene av dette pålegg, og vil komme tilbake på et tidspunkt med de faktiske konsekvenser for tunnelens fremgang og relaterte kostnader.»

SVV inngav den 17.08.2016 følgende kommentar på kravet i KOE 060: «SVV registrerer at Marti/IAV har fremsatt krav om fristforlengelse og vederlagsjustering pga. pålegg om opphør av nattarbeid. SVV vil ta stilling til kravet når Marti/IAV spesifiserer sine konsekvenser.»

Marti fremsatte i brev av 04.12.2018 et konkret krav knyttet til KOE 060; bortfall av nattarbeid. Det fremgikk av brevet at Marti ved inngivelsen av tilbudet forutsatte 24 timers drift 6 dager i uken, og at brudd på disse forutsetningene gav grunnlag for fristforlengelse og vederlagsjustering. Kravet, som ble begrunnet med (1) Kostnader knyttet til overlappende arbeider, (2) Kostnadskonsekvenser som følge av avbrudd i arbeidsprosessen og (3) Kostnadskonsekvenser som følge av stopp i nattarbeid, ble samlet beregnet til kr 76.110.871,-.

SVV bestred grunnlaget for kravet i KOE 060 den 12.04.2019, og anførte samtidig at en for øvrig også bestred størrelsen på kravet. Avslaget ble ytterligere begrunnet ved SVVs brev av 28.05.2019, og partene har i ettertid ikke innledet realitetsforhandlinger om kravet. Marti har imidlertid etter fornyet gjennomgang av kravsberegningen nedjustert dette til kr 49.646.522,-.

Retten kommer nærmere tilbake til grunnlaget for kravet, og beregningen av dette, under gjennomgangen av partenes anførsler nedenfor.

Finanstap

I vedlegg 9 til sluttoppgjøret av 26.04.2019 fremsatte Marti krav om dekning av finansieringskostnader med kr 55.130.000,- som var opplyst å utgjøre differansen mellom finansieringskostnadene som opprinnelig lå til grunn for Martis tilbud, sammenlignet med de faktisk påløpte finansieringskostnadene. Det samme kravet ble fremsatt i stevningen.

Under sakens gang er kravet revidert, slik at Marti nå har fremsatt krav om kompensasjon for det tap som anføres å ha oppstått som følge av at en ikke har hatt tilgjengelig de beløp som plunder- og heftkravet og KOE 060 representerer. Dette kravet utgjør nå kr 9.546.503,-, og er beregnet med grunnlag i en avsavnsrente som skal være i samsvar med den faktiske gjennomsnittlige rente som Marti har måttet betale til morselskapet, dvs. 2,27% for Plunder- og heftkravet, og 2,25% for kravet som er knyttet til KOE 060.

LPS – KOE 060

Det fremgår av kontraktens kapittel C3 pkt. 10 at endringer i prisnivå etter tilbudsfristens utløp gir rett til tillegg eller fradrag etter følgende formel: $e = A \times V \times (T / T_0 - 1)$.

Marti har krevd LPS (lønns- og prisregulering) av den del av KOE 060 som gjelder arbeid basert på kontraktens prisgrunnlag, beregnet etter ovennevnte formel. Det er på denne bakgrunn lagt til grunn at «A» i formelen utgjør kr 29.409.643,-, og Martis krav på LPS (e) utgjør da kr 3.264.470,-.

Riggregulering – økt volum

Det følger av kontraktens kapittel C3, pkt. 13 at:

«Viser sluttoppgjøret, inklusiv tilleggsnotaer for utført arbeid basert på kontraktens cprisgrunnlag, en økning på mer enn 10 % av kontraktssummen, reguleres kontrakten som følge av økte driftskostnader. Post for riggekostnad (generalomkostninger) tillegges i så fall 10 % av utført arbeid over 10 % av kontraktssummen.»

Marti fremsatte i vedlegg 6 til sluttoppgjøret krav om riggregulering med kr 18.602.266,-, som var basert på en netto volumøkning på kr 186.022.660,-. En hadde ved beregningen av beregningsgrunnlaget trukket fra de to inngåtte avtaler av 29.01.2017 (Geologiavtale 1 og Forseringsavtale 1, som begge er gjengitt ovenfor) hvor det uttrykkelig fremgikk at avtalene ikke inngikk i kontraktens sluttoppgjør ved beregning av eventuell regulering i henhold til kontraktens kapittel C3 punkt 13, men for øvrig tatt med alle tillegg ved beregning av riggreguleringen.

Ved hovedforhandlingen er kravet om riggregulering redusert til kr 11.986.299,-, og retten kommer nedenfor tilbake til partenes anførsler knyttet til denne beregningen.

Martis samlede krav på tidspunktet for prosedyrer i saken var kr 257.374.470,-.

Marti IAV Solbakk DA sitt påstandsgrunnlag

Kontraktgjennomføringen har ikke blitt som forutsatt ved kontraktsinngåelsen. Dette illustreres ved at kontraktssummen var på kr 1.312.631.310,-, og at summen av endringer er på 579 millioner, dvs. hele 44 % av kontraktssummen. Det har under hele perioden vært et betydelig tidspress, hvor stramme tidsfrister forutsatte høy inndrift, i tillegg til utstrakte parallelle aktiviteter. Dette har igjen medført at en har vært sterkt eksponert for plunder og heft.

Konkurransesgrunnlaget ble i medhold av anskaffelsesforskriften § 21-1 og § 21-2 publisert i TED-databasen over hele Europa. Grunnlaget må derfor underlegges en objektiv standard, og det er ikke grunnlag for subjektive vurderinger.

Den kontraktsstandard som ble benyttet, NS 8406 «Forenklet norsk bygge- og anleggskontrakt», er i utgangspunktet ikke ment benyttet for så omfattende prosjekt som denne saken gjelder. Det er eksempelvis ikke gitt regler om preklusive varslingsfrister. Det er derfor behov for stor grad av supplerende bestemmelser, som her har vært gitt i kontraktens kapittel C2 og C3.

Plunder og heft.

Kjernen ved plunder- og heftkrav er at entreprenøren er påført ekstrakostnader som følge av at forhold på byggherrens hånd medfører nedsatt produktivitet eller forstyrrelser på annet arbeid hos entreprenøren. Det dreier seg altså om avledede konsekvenser eller sekundæreffekter av forhold som byggherren svarer for.

Vilkårene for tilkjennelse av ytterligere betaling på bakgrunn av plunder og heft er nærmere behandlet i HR-2019-1225-A (HAB-dommen), hvor det fremgår i avsnitt 66 at:

«Årsakssammenhengen må fastlegges i to trinn. Først skal det bevises at det foreligger forstyrrelser eller ineffektiv drift som følge av byggherrens forhold. Dette omfatter å føre bevis for at det har inntrådt forhold under arbeidet som er byggherrens risiko, hvilke arbeidsoperasjoner disse har påvirket, i hvilke perioder det har skjedd og hvilke konsekvenser i form av redusert produktivitet som dette har medført for entreprenøren. Når det er ført sannsynlighetsbevis for konsekvensene, må det deretter sannsynliggjøres en årsakssammenheng mellom disse og entreprenørens merutgifter.»

Marti har hatt bistand av Paradigme AS, som er et konsulentfirma som i hovedsak bistår parter i byggenæringen, ved systematisering og konkretisering av plunder- og heftkravet. En har i dette arbeidet tatt utgangspunkt i en konkretisering av hvilke tap som har oppstått i prosjektet, og i hvilke perioder tapene har oppstått. For å identifisere kostnadsavviket har man plassert alle kostnader og inntekter på korresponderende kapitler i kontrakten med SVV.

Arbeidet med kostnadsallokering forut for Paradigmes rapport er utført av Diana Carvalho, som er ansatt i Marti. Da Paradigme avga sin første rapport (analysen) i forbindelse med sluttoppgjøret var denne imidlertid basert på en grovfordeling av kostnadene som Paradigme selv foretok etter eget skjønn. Det er derfor en

forholdsvis stor, men forklarlig, ulikhet mellom kravet i sluttoppgjøret og kravet som nå er fremsatt i saken.

Inntektene i prosjektet er allokert og periodisert av Bernd Iffland, som var Martis prosjektleder fra november 2016.

Paradigmes modell tar hensyn til alle endringer, uavhengig av om de er omtvistet, noe som innebærer at alle krav på sluttoppgjørstidspunktet ligger inne med full inntekt, noe som igjen medfører at Marti ikke kan kreve dobbelt vederlag, og at alle etterfølgende forlik kun vil gå ut over Marti.

Modellen har videre et skjæringspunkt for kostnader etter 31.03.2019, slik at alle kostnader pådratt etter dette kun vil gå ut over Marti. Dette innebærer f.eks. at alle kostnader til utbedring kun vil gå ut over Marti, og ikke påvirker kostnadsavviket. Inntekter etter sluttoppgjøret, ved f.eks. salg av utstyr, er imidlertid hensyntatt i Paradigmes addendum til rapporten, datert 30.04.2021.

Oversikten nedenfor viser det kostnadsavviket som Paradigme har konkludert med i addendum til rapporten, som igjen reflekteres i Martis plunder- og heftkrav, fordelt på kostnadskategori:

Kostnadskategori	Avvik i Paradigmes rapport	Inntekt ikke hensyntatt i rapport	Avvik etter korrigering for inntekt
Personalkostnader	92 442 990	-7 874 449	84 568 542
Driftskostnader	45 389 278	-1 035 803	44 353 475
Maskiner og utstyr	47 769 103	-13 113 976	34 655 127
UE eksterne tjenester	18 885 559	-38 205	18 847 354
UE interne tjenester	427 968		427 968
Andre driftskostnader	121 289	-43 078	78 212
Sum	205 036 187	-22 105 511	182 930 676

Paradigme har videre beskrevet kostnadsavviket i de ulike kostnadskategoriene som følger:

- *Personalkostnadene består av lønn og sosiale kostnader til prosjektledelse og administrasjon, arbeidsledelse og midlertidige installasjoner, herunder verksted. I tillegg omfatter personalkostnader kantinekostnader, renhold, leiekostnad innkvartering og reisekostnader.*
- *Driftskostnader består av diverse materialkostnader, driftskostnader til opp/nedrigging, drift og verksted, og annet driftsmateriell. Største kostnadsdrivere er bl.a. strøm, søppelhåndtering og diverse forbruksmaterieell tilknyttet elektrisitet*

og drift av byggeplassen.

- *Maskiner og utstyr består av kostnader tilknyttet diverse leie av maskiner og utstyr, avskrivninger iht kalkylens forutsetninger og rep. og vedlikehold av maskiner og utstyr.*
- *UE eksterne tjenester består av diverse UE tjenester i forbindelse med kap. A00, herunder også administrative forhold som revisjon, teknisk support, etc.*
- *UE interne kostnader består av diverse kostnader tilknyttet ressurser fra andre konsernselskaper.*
- *Andre kostnader består av andre administrative kostnader som omfatter bl.a. garantikostnader, forsikring, kontormateriell, telefon, etc.*

Med grunnlag i Diana Carvalhos kostnadsallokering og periodisering har Paradigme videre konkludert med at kostnadsavviket har oppstått i perioden mellom juli 2015 og august 2018, og forhold som ligger forut for dette er derfor i utgangspunktet uten betydning for det fremsatte krav. Avgjørende for rettens vurdering blir da hvorvidt hele det oppståtte kostnadsavvik i denne perioden kan knyttes til SVVs forhold, eller om Marti også må bære ansvaret for deler av dette.

Marti har i denne anledning foretatt en fullstendig gjennomgang av hele prosjektet og identifisert 156 byggherreforhold, hvorav omkring 90% er akseptert av SVV som byggherreforhold under prosjektets gang.

Marti kunne ut fra opplysningene i anbudsgrunnlaget forvente at geologien var som beskrevet i geologisk rapport, og at dersom det forelå avvikende grunnforhold ville SVV sitt system for å gi fristforlengelse faktisk fungere. Interne notat fra SVV som er fremlagt under saksforberedelsen viser imidlertid at SVV forut for prosjektstart var klar over at sikringsmengdene som var lagt til grunn i kontrakten var så store at det var tilnærmet usannsynlig at ekvivalenttidsregnskapet, som var forutsatt å skulle gi Marti fristforlengelse ved avvikende grunnforhold, ville komme til anvendelse.

Martis tilbud var basert på drift på to separate produksjonslinjer med tilhørende fullt utstyr og mannskap. Videre var det forutsatt paralleldrif på etterarbeidene i løp 23, mens etterarbeidene i løp 24 skulle foretas sekvensielt etter gjennomslag. Dersom forutsetningene for prosjektet hadde vært korrekte, dvs. at geologien var som beskrevet i geologisk rapport, eller at Marti fikk fristforlengelse ved avvikende geologi, ville dette ha vært uproblematisk. Marti fikk imidlertid ikke fristforlengelse før etter ca. 3,5 år, ved inngåelse av Geologiavtale 1 i januar 2017, og dette var alt for sent til at konsekvensene kunne avverges. SVV har følgelig gjennom å ikke fortløpende innvilge

berettiget fristforlengelse for Marti, skapt en situasjon der Martis planlagte driftsopplegg ble umulig å følge.

Etter Martis syn er det videre en klar årsakssammenheng mellom det kostnadsavvik som Marti er påført, og som er godt dokumentert og beskrevet i Paradigmes rapport, og de forhold som SVV svarer for i prosjektet. Det er herunder uansett grunnlag for å snu bevisbyrden, slik at det er SVV som må bevise at det ikke foreligger årsakssammenheng mellom kostnadsavviket og SVVs forhold.

Årsaken til dette er SVVs illojale forhold ved å ha satt kontraktens viktigste mekanisme for fristforlengelse – ekvivalenttidsregnskapet – ut av spill, og deretter ikke ha innvilget fristforlengelse før etter ca. 3,5 år, til tross for at en visste at Marti var berettiget til en betydelig fristforlengelse.

Etter hvert som det ble klart at det var store avvik mellom de faktiske geologiske forhold og geologisk rapport stilte Marti spørsmål til SVV omkring bakgrunnen for de sikringsmengdene som var lagt til grunn i ekvivalenttidsregnskapet, og i brev til SVV av 12.01.2016 ba en bl.a. konkret opplyst om det forelå dokumentasjon, herunder eventuelle interne notater, som inneholdt opplysninger om eller vurderinger av fjellforholdene, og angivelsen av sikringsmengdene i kontrakten. Det fremgår imidlertid av referat fra møte mellom partene den 23.02.2016 at: *«As an answer to the three questions in the last letter from Marti (3. Økte sikringsmengder – ekvivalenttidsregnskapet) does GE (prosjektleder for Ryfast Gunnar Eiterjord, rettens merknad) highlight that SVV did not have any additional information nor hide anything.»*

Ettersom de avvikende geologiske forhold ikke gav uttelling i ekvivalenttidsregnskapet oppstod det dokumenterte kostnadsavvik som følge av at etterarbeidene i tunnelen måtte presses til det maksimale, i tillegg til at enn lang rekke små og store byggherreinitierte endringer gjorde det umulig for Marti å rasjonelt planlegge og fasilitere de mange parallelle aktivitetene.

Uavhengig av om retten snur bevisbyrden, tilsier det samlede bevisbildet at SVV bærer ansvaret for kostnadsavviket. Paradigme har således i sin oppsummering av kostnadsavviksanalysen konkludert med at *«det er en klar korrelasjon mellom endringsomfanget og opparbeidelsen av merkostnadene i prosjektet»*, og dette er godt dokumentert i de analysene som er presentert i Paradigmes rapport.

Marti har fremlagt en revisorbekreftelse, datert 08.04.2021, som viser at akkumulert underskudd i prosjektet pr. 31.12.2019 var på kr 302.260.548,-, og av oppdatert addendum fra Paradigme fremgår det at det at kostnadsavviket i kapittel A00 var på kr

182.930.676,-. Dette underbygger klart at Marti ikke har fått fullt ut betalt, som anført av SVV.

Når det videre gjelder de avtaler som ble inngått med SVV underveis i prosjektet (Geologiavtale 1 og Forseringsavtale 1 av 18.01.2017, og Forseringsavtale 2 av 29.01.2018), må det ikke innfortolkes mer i disse enn det som faktisk fremkommer av ordlyden. Geologiavtale 1 gjelder således oppgjør for konkrete KOE'er, og gjelder kun selve tunneldrivingen. Forseringsavtale 1 gjelder videre konkret økt innsats på vann- og frostsikring, og overfører heller ikke den kontraktuelle risikoen for plunder og heft i etterarbeidene til Marti. Når det gjelder Forseringsavtale 2 gjelder denne en rekke KOE'er, og det fremgår klart av ordlyden at bl.a. plunder og heft er uttrykkelig unntatt fra avtalen, og at Marti vil være berettiget til å kreve alle tidsrelaterte kostnadskonsekvenser og tap som følge av de unntatte kravene uavhengig av avtalen.

Dette innebærer at i den grad retten konkluderer med at det er grunnlag for Martis plunder- og heftkrav, så er Marti berettiget til kompensasjon, uavhengig av de inngåtte avtaler.

Det er ikke noe bevismessig grunnlag for SVVs anførsel om at kostnadsavviket kan skyldes feilkalkyle fra Martis side, og Paradigmes metode for beregning av kostnadsavviket ville uansett ha fanget opp eventuell feilkalkyle.

Det er heller ikke grunnlag for en anførsel om manglende varsel om plunder- og heftkravet fra Marti side. For det første vises det herunder til at varslingsreglene i NS 8406 ikke har preklusiv virkning, noe som fremgår av NS8406 pkt. 3. Videre vises det til at Marti vitterlig har varslet kravet i gjentatte e-poster over et forholdsvis langt tidsrom, og at en også har inngått særskilt avtale om at en skal ha anledning til å fremme et plunder og heft-krav, jf. Forseringsavtale 2 av 29.01.2018.

KOE 060

Kontrakten mellom Marti og SVV inneholdt svært stramme tidsfrister, og Marti forutsatte døgkontinuerlig drift på anlegget. Dette fremgår da også av Martis tilbud, hvor det i Teknisk rapport fremgår at «*Planlagt arbeidstid er med 3 skift og 24 timer*» og «*Tunnel driving utføres 6 dager per uke mellom mandag og lørdag, 24 timer per dag.*» Også SVV la til grunn at døgkontinuerlig drift var en forutsetning for å komme i mål med tunneldrivingen innen de fastsatte frister.

Når da Marti fra 01.07.2016 ikke lenger kunne ha en skiftordning med døgkontinuerlig drift, medførte dette ineffektivitet og forsinkelse av tunneldriveperioden, og etter Martis mening er dette et forhold som SVV bærer risikoen for.

Prinsipalt vises det herunder til kontraktens kapittel C2, pkt. 18, hvor det fremgår at «Kontrakten er basert på de offentlige bestemmelser (påbud, forbud o.l.) som var kunngjort 14 dager før tilbudsfristen» og at «Endringer av slike forutsetninger, som ikke dekkes av annen indeksregulering, gir partene rett til regulering av kontraktssum.» Det følger av dette at dersom fagforeningenes praksis knyttet til godkjenning av arbeidstidsordninger med hjemmel i arbeidsmiljøloven § 10-12, fjerde ledd, endrer seg, så vil dette gi entreprenøren krav på tilleggsvederlag for de konsekvenser som dette medfører. Subsidiært anføres det at forholdet uansett vil være omfattet av læren om bristende forutsetninger.

Når det for det første gjelder ordlyden i kapittel C2, pkt. 18, er det ikke et vilkår at offentlige bestemmelser endrer seg. Det er forutsetningen som følger som en konsekvens av bestemmelsen som må endre seg, og endring av praksis som hviler på kompetanse gitt i medhold av lov, som dette forholdet gjelder, må være endring av en slik forutsetning.

Når det videre gjelder det protokollerte spørsmål og svar fra tilbudsbeferingen, gjengitt ovenfor under sakens bakgrunn, er det ikke holdepunkter for å hevde at dette har endret kontrakten mellom partene, og dette har derfor ingen betydning for rettens vurdering av kravet som er knyttet til bortfall av retten til nattarbeid.

På kontraktstidspunktet kunne Marti i medhold av arbeidsmiljøloven § 10-12, fjerde ledd, inngå en tariffavtale som innebar at de kunne drive døgnskift i hele anleggsperioden. AF Gruppen, som inngikk tariffavtale i oppstartsfasen, fikk således drive døgnskift helt frem til de var ferdige, dvs. også etter praksisendringen i Norsk Arbeidsmandsforbund. Etter praksisendringen var det imidlertid ikke lenger mulig å godkjenne til en arbeidstidsordning mellom kl. 02:00 og 06:00.

Bestemmelsen i kontraktens kapittel C2, pkt. 18, er ikke helt klar, og kunne veldig enkelt ha vært formulert klarere. Det er SVV som har utformet ordlyden, og det følger da av akseptert avtaletolkningsteori at uklarheten bør gå ut over SVV. Det er da også rimelig og logisk at SVV bærer risikoen for denne type fordyrende endring av praksis.

Marti har etter dette krav på tilleggsvederlag for de konsekvensene som en har blitt påført ved praksisendringen knyttet til godkjenning av arbeidstidsordninger med døgndrift.

Subsidiært har Marti uansett krav på tilleggsvederlag basert på læren om bristende forutsetninger. Forutsetningen om døgndrift var således både motiverende for løftegiver (Marti), og synbar for motpart (SVV). Det dreier seg også om en påregnelig

og nærliggende forutsetning på bakgrunn av de fastsatte tidsfrister, og SVVs egen forutsetning om døgndrift.

Etter en helhetsvurering er da også SVV nærmest til å bære byrden ved at de rammebetingelser som gjaldt ved oppstart endrer seg under prosjektets gang, og det ville innebære en tilfeldig fordel dersom man i et pågående prosjekt skulle kunne velte kostnadsøkningen over på en entreprenør som ikke har hatt mulighet for å prise det inn.

Det er videre påvist en klar årsakssammenheng mellom praksisendringen og de kostnadskonsekvenser for Marti som kreves kompensert. Gjennomsnittlig redusert inndrift per uke fra Marti måtte stanse med nattskift, dvs. fra uke 26 i 2016, utgjør således 13,51 m. Dette utgjør en samlet forsinkelse på 11,71 uker for den del av prosjektet som gjenstod etter praksisendringen. Det sentrale her er ikke hvorvidt man er forsinket i forhold til SVVs tidsfrister eller fremdriftsplanen, men hvorvidt drivingen ville vært avsluttet tidligere dersom en kunne ha gjennomført prosjektet som planlagt.

Kravet om kompensasjon for bortfall av nattarbeid overlapper ikke med plunder- og heftkravet, og er heller ikke inkludert i noen av de avtaler som er inngått mellom Marti og SVV.

Når det gjelder Martis krav som følge av bortfallet av nattarbeid, består dette dels av krav knyttet til ineffektivitet (opprigg/nedrigg/avbrutte arbeidsprosesser) med kr 11.7474.515,-, og dels av tapte timer og avbrudd med kr 36.032.291,-. I tillegg kommer påslaget på 10 %, slik at Martis totale krav knyttet til KOE 060 er kr 49.464.522,-.

Kompensasjon for finanstap

Ved ikke å ha hatt de beløp som inngår i plunder- og heftkravet og KOE 060 tilgjengelig i perioden frem til forfall på faktura, har Marti hatt et tap som kreves kompensert fra SVV.

Kravet er nå redusert til å være beregnet som avsavnsrente, hvor rentefoten er i samsvar med den faktiske gjennomsnittlige rente som Marti har måttet betale til morselskapet, dvs. 2,27 % for så vidt gjelder plunder og heft-kravet, og 2,25 % for KOE 060. Dersom ikke Marti kompenseres med avsavnsrente vil en i realiteten bli pålagt å være «bank» for Staten.

Kravet utgjør kr 9.174.154,- i rente for plunder og heft-kravet, og kr 372.349,- i rente for KOE 060, til sammen kr 9.546.503,-.

LPS – KOE 060

Det fremgår av kontraktens del C3 pkt. 10 at endringer i prisnivå etter tilbudsfristens utløp gir rett til tillegg eller fradrag etter følgende formel: $e = A \times V \times (T / T_0 - 1)$.

Marti fremsatte krav om LPS regulering (lønns- og prisregulering) i sluttoppgjøret, og krever nå LPS av den del av KOE 060 som gjelder arbeid basert på kontraktens prisgrunnlag, beregnet etter ovennevnte formel.

En har ved beregningen lagt til grunn at partene er enige om størrelsene som inngår i beregningen, bortsett fra «A», som baserer seg på lønnskostnader i KOE 060. Etter Martis mening skal «A» i formelen fastsettes til kr 29.409.643,-, og Martis krav på LPS (e) utgjør da kr 3.264.470,-.

Dette beløpet må eventuelt justeres i den grad Marti ikke får medhold fullt ut i sitt krav i KOE 060.

Riggregulering – økt volum

Utgangspunktet for beregningen av volumrigg på 10 % etter kontraktens kapittel C3 pkt. 13 er summen av alle kontrakts- og endringsarbeider, dvs. tilsammen kr 1.843.035.045,-.

Det skal av dette beløpet foretas fratrukk av 10 % egenrisiko, og summen av beløpene i de to avtalene av 18.01.2017 (Geologiavtale 1 og Forseringsavtale 1), hvor det uttrykkelig er avtalt at avtalene ikke inngår i beregningen av volumrigg.

Etter Martis mening skal det for øvrig ikke gjøres fradrag i beregningsgrunnlaget, og det skal således eksempelvis ikke gjøres fratrukk for beløpet i Forseringsavtale 2 av 29.01.2018. En eventuell uklarhet omkring beregningen må i alle tilfelle gå ut over SVV, som har forfattet bestemmelsen i kontraktens kapittel C3 pkt. 13.

Etter å ha foretatt fradrag som beskrevet ovenfor utgjør Martis krav på riggregulering til sammen kr 11.986.299,-.

Marti har videre krav på forsinkelsesrenter fra 25.06.2019, dvs. 2 måneder fra oversendelsen av sluttoppgjøret hvor de fremsatte krav ble spesifisert, og frem til betaling skjer.

SVV skal avslutningsvis også betale merverdiavgift av samtlige krav, bortsett fra finanskravet, som ikke gir grunnlag for beregning av merverdiavgift.

Marti IAV Solbakk DA sin påstand

1. Staten v/Samferdselsdepartementet dømmes til å betale et beløp fastsatt etter rettens skjønn, oppad begrenset til kr 247 827 967,-, til Marti IAV Solbakk DA med tillegg av merverdiavgift og lovens forsinkelsesrenter fra 25.06.2019 til betaling skjer.
2. Staten v/Samferdselsdepartementet dømmes til å betale kr 9 546 503 i kompensasjon for finanstop til Marti IAV Solbakk DA med tillegg av lovens forsinkelsesrenter fra 25.06.2019 til betaling skjer.
3. Marti IAV Solbakk DA tilkjennes sakskostnader.

Staten v/Samferdselsdepartementet sitt påstandsgrunnlag

Ved gjennomgang av prosjektet er det ikke lett å finne igjen Martis anførsler om mange og omfattende endringer, «constant changes», m.v. Sett hen til størrelsen på prosjektet er endringsomfanget etter Statens mening overraskende lavt.

Marti har i realiteten fremsatt tre plunder og heft krav, hvorav ingen er berettiget. Kravene er dessuten gjort opp fullt og helt ved de avtaler om oppgjør for forsinkelser, fristforlengelser og forsering som er inngått mellom partene, og Marti har ikke påvist økte kostnader som ikke er honorert, eller årsakssammenheng i tråd med de rettslige krav som stilles for å få honorert plunder- og heftkrav.

Det er ikke ført tidsnære bevis som underbygger plunder- og heftkravet, og dette synes basert på uvitenhet om hva som ble avtalt mellom partene i de inngåtte avtaler. Det vises videre til at Marti i sluttoppgjøret baserte plunder- og heftkravet på en analyse som foregav at det var store forstyrrelser på annet kontraktsarbeid (Preliminary Analysis). Etter HAB-dommen ble imidlertid kravet helt omkalfatret med grunnlag i et regnskap utarbeidet av en ansatt i Marti, Diana Carvalho, slik at kostnadsøkningen nå fullt ut knyttes til riggen (kapittel A00).

Etter Statens mening synes kravet basert på «totalkravmetoden», hvor Marti har fremsatt et krav mot SVV basert på hva en mener at arbeidene burde ha kostet, og forsøkt å underbygge dette med en oversikt over hendelser i prosjektet, uten å gå inn på hvem som har risikoen for de opplistede hendelser.

Etter Statens mening har retten ikke rettslig kompetanse til å skjønne over de tema som Marti har anført som grunnlag for sine krav, og Staten må derfor frifinnes.

Plunder og heft

Marti har påtatt seg å levere kontraktsarbeidene for den avtalte kontraktssum, og har allerede fått ca. 700 millioner kroner i tillegg til dette. Det kan imidlertid foreligge krav på tilleggsvederlag dersom et sett av kumulative vilkår er oppfylt.

Det følger således av NS 8406 pkt. 19.4 at det må foreligge økte kostnader som følge av et byggherreforhold, hvor en ikke allerede har fått oppgjør. Det er videre krav til varsling, og krav til tapsbegrensning. Nå følger det også av HAB-dommen at det må foreligge forstyrrelser på «*annet arbeid*». HAB-dommen innebærer således at Høyesterett har foretatt en betydelig skjerpning av kravene til bevisføring knyttet til dokumentasjon og årsaksforhold, og det finnes ikke lenger aksept for Martis metode for tapsberegning.

Etter Statens mening er ingen av de kumulative vilkårene oppfylt. Det er for det første ikke varslet fra Martis side, verken nøytralt eller spesifisert. Det er heller ikke påvist noe byggherreforhold i relasjon til forstyrrelser på «*annet arbeid*», eller påvist hvilket «*annet arbeid*» som skal ha blitt forstyrret, eller økte kostnader som en følge av dette. Det er ikke påvist ivaretagelse av tapsbegrensingsplikten, eller vist til kontraktsmessige varsler om forsering som ikke er gjort opp.

Det er tvert imot inngått flere bindende avtaler underveis, som viser at Marti har fått fullt oppgjør. Martis krav synes imidlertid å være basert på at en ser bort fra de inngåtte avtaler.

Bortsett fra noen mindre endringer, som er oppgjort fullt ut, har ikke Marti utført noe annet enn kontraktsarbeider. Det vises herunder også til at Marti har ferdigstilt ca. 700 meter mindre tunnel enn avtalt, som AF Gruppen overtok ansvaret for, men har likevel fått fullt oppgjør. Martis krav er imidlertid bygget opp slik at jo mer byggherren betaler for ordinære kontraktsarbeider, jo større er grunnlaget for et plunder og heft krav.

I Geologiavtale 1 av 18.01.2017 fikk bl.a. Marti fristforlengelse på alle frister, og fullt og endelig oppgjør for alle geologiske forhold. Avtalen innebar ingen endring av kontraktsarbeidene, men var et rent oppgjør for plunder og heft, og rigg. Som følge av forutgående forhandlinger reduserte Marti sitt krav med 58 millioner kroner ved avtaleinngåelsen. Dette kreves likevel nå i realiteten på nytt, ettersom Marti har basert sitt krav på totalkostnadsmetoden.

I Forseringsavtale 1 av 18.01.2017 ble det avtalt at SVV skulle dekke kostnadene ved lastebiltransport av masser ut av tunnelen, med 10 % påslag til Marti, etter at det var nødvendig å fjerne transportbåndet for å komme ordentlig i gang med

etterarbeidene, at Marti skulle forsere vann- og frostsikring/brannsikring, og fikk tilleggsbetalt for dette, m.v.

I Forseringsavtale 2 ble alle kjente og varslede krav tatt med i avtalen som en endelig «pakkeløsning». Fire mulige fremtidige krav ble unntatt, deriblant plunder og heft, men det var ikke fremmet et slikt krav på tidspunktet for avtaleinngåelse. Ordlyden i avtalen mellom partene; «*Marti vil imidlertid være berettiget til å fremme krav om....*», og ikke «*Marti vil imidlertid være berettiget til å kreve...*», som det står i den versjonen som er lastet opp i e-room, viser at dette dreier seg om fremtiden, og at avtalen er ment som en nullstilling hvor alle fortidige krav gjøres opp. En gjennomgang av e-postene som ble sendt mellom partene, og internt, på tidspunktet for avtaleinngåelsen viser også at avtalen ble oppfattet som en nullstilling.

Martis manglende varsel om plunder- og heftkravet er et selvstendig frifinnelsesgrunnlag. Et eventuelt uspesifisert varsel er uansett ikke fulgt opp med spesifiserte varsler. Manglende varsling er etter Statens mening et uttrykk for at Marti ikke har oppfattet grunn til å varsle, og taler mot at Marti mener seg kontraktuelt berettiget til det som ikke varsles.

Også reelle hensyn tilsier at manglende varsel får de anførte konsekvenser, idet dette kan medføre at byggherre mister muligheten til å videreføre krav mot andre, f.eks. mot prosjekterende. Entreprenørens varslingsplikt fremkommer da også av NS 8406 pkt. 19.4, annet ledd, hvor det fremkommer at «*Entreprenøren skal innen rimelig tid varsle byggherren...*».

Av kontraktens kapittel C3, pkt. 2.2.4, fremgår det videre at varsel skal foretas ved bruk av fastsatt skjema, og Marti har ikke på noe tidspunkt varslet om plunder- og heftkravet. Martis gjennomgang av svar på e-poster hvor SVV bl.a. etterlyser rasjonell fremdrift i prosjektet er ikke varsler. Byggherren har således krav på klarhet i om det er fremmet et krav eller ikke, og det skal ikke være nødvendig å tolke entreprenørens mishagsyttringer for å finne ut om så er tilfellet.

Det er Marti som har bevisbyrden for at byggherreforhold har forstyrret annet arbeid, og det må i slike tilfelle kreves at det føres bevis for hvilke forhold som byggherren har ansvar for som har inntrådt, hvilke arbeidsoperasjoner disse har påvirket, når det har skjedd, og hvilke produktivitetseksekvenser det har hatt. Slike bevis foreligger ikke, og Marti har heller ikke ønsket å besvar provokasjoner som Staten har fremsatt for å belyse spørsmålene. Det er i denne sammenheng også påfallende at Marti ikke har noen ført vitner som har hatt sitt daglige virke i tunnelen, bortsett fra Daniel Grad.

Når det gjelder Martis anførsel om at SVV har opptrådt sterkt klanderverdig ved ikke å legge frem Wølstads interne notat omkring byggetid og effekten av ekvivalenttidsregnskapet fra 18.02.2013, og at det derfor er grunnlag for å snu bevisbyrden, kan dette åpenbart ikke føre frem. For det første bryter dette med det grunnleggende prinsipp om at den som fremsetter et krav har bevisbyrden. Videre vises det til at notatet ble skrevet før byggetiden ble utvidet, og at notatet var en del av beslutningsgrunnlaget da det i februar 2013 ble gitt forlengede frister. Det hadde derfor ikke spilt noen rolle om Marti hadde hatt tilgang til notatet, og det var ikke kritikkverdig ikke å oversende dette.

Det vises i denne sammenheng også til at Marti selv vurderte byggetiden, og fant denne «feasable», og at Marti vitterlig har fått full fristforlengelse ved de senere inngåtte avtaler. Etter Statens mening skyldes Martis forsinkelse da også først og fremst Martis egne forhold.

Når det gjelder Martis påståtte økte kostnader som en følge av plunder og heft som Staten er ansvarlig for, kan det ikke sees å være ført bevis for at slike kostnader foreligger. Paradigmes rapport beviser ikke at det foreligger økte kostnader, og det er meget spesielt at kravet er basert på et arbeid som er foretatt av Diana Carvalho, uten kvalitetssikring, hvor hun har flyttet flere hundre millioner kroner i regnskapet, uten å forholde seg til bokføringsforskriften. Når det verken er dokumentert eller konkretisert merkostnader som ikke allerede er gjort opp, er dette et selvstendig frifinnelsesgrunnlag.

Den metodikk som er benyttet – totalkostnadsmetoden – er heller ikke egnet til å vise økte kostnader i relasjon til byggherreforhold. Det er således flere forhold som peker i retning av at Marti ikke har lidt mer enn et mulig regnskapsteknisk tap. Paradigmes bruk av tidslinjer er ikke noe annet enn statistiske analyser over input fra Carvalho og Martis prosjektleder Bernt Ifland, og det kan ikke ses å være gjort noen forsøk på å henføre kostnadene til byggherrens forhold. Betydelige deler av Martis kontraktsarbeider er utført av underentreprenører (UE'er). Ingen av UE'ene skal ha fremmet plunder- og heftkrav mot Marti, noe som igjen tilsier at Marti ikke er påført økte kostnader. Det er heller ingen holdepunkter for at Marti har økt bemanningen, ut over det som er kompensert i de inngåtte avtaler.

En må også avgrense mot kostnader som Marti selv bærer risikoen for, og etter bevisførselen må betydelige kostnader henføres til Martis egne forhold; herunder bl.a. kalkylefeil, utførelsesfeil, sen og treg oppstart, ikke optimalt utstyr, m.v.. Paradigmes metodikk ved beregningen av kravet hensyntar imidlertid ikke dette, noe som igjen underbygger de vesentlige metodiske svakheter som foreligger ved beregningen.

Marti har heller ikke ført, eller forsøkt å føre, bevis for at det foreligger tilstrekkelig årsakssammenheng. Høyesterett har i HAB-dommen presisert at entreprenøren skal påvise konkret hvilke arbeidsoperasjoner som ble påvirket av byggherreforholdene, og beregne de merkostnader dette har medført. Marti har imidlertid brukt Paradigmes beregninger etter totalkravsmetoden, og har verken ført bevis for at det har inntrådt forhold under arbeidet som er SVV sin risiko, hvilke operasjoner disse har påvirket, når det har skjedd, eller hvordan dette har påvirket Marti.

Ingen av vilkårene for å få tilkjent kompensasjon for plunder og heft er etter dette oppfylt, og Staten skal frifinnes for det fremsatte krav.

KOE 060

Marti arbeidet i realiteten ulovlig, i strid med arbeidsmiljøloven, frem til Arbeidstilsynet satte ned foten sommeren 2016. De kunne ha valgt å forholde seg til loven, og arbeidet lovlig med døgndrift, dersom de fra starten hadde innrettet seg etter arbeidsmiljøloven, slik som f.eks. AF-Gruppen gjorde. Staten stiller prinsipielt spørsmål ved om denne type krav i det hele tatt er vernet.

Marti har uansett fått kompensasjon allerede, og fått utsatt gjeldende frister, gjennom de avtaler som ble inngått underveis med SVV.

Kontraktens kapittel C2, pkt. 18, som Marti har pekt på, gir heller ikke hjemmel for vederlagsjustering, men er en indeksreguleringsbestemmelse. Norsk Arbeidsmandsforbund sin endring av godkjennelsespraksis er heller ikke endring av en «*offentlig bestemmelse*».

Når det gjelder Martis subsidiære anførsel om bristende forutsetninger, var dette ingen synbar forutsetning for SVV, og uansett en uriktig forutsetning som skyldes at Marti ikke har undersøkt lover og regler. Ansvaret for dette kan ikke skyves over på SVV.

Marti har vist til at en planla døgkontinuerlig tunneldriving i teknisk rapport, som var vedlagt tilbudet. Dette fremstår imidlertid ikke som et forbehold, i motsetning til forutsetningene som fremkommer av selve tilbudsbrevet, og er av SVV heller ikke oppfattet som et forbehold. Av anskaffelsesprotokollen fremgår det således at en har kommet til at den tekniske rapporten ikke inneholder forbehold, men opplysninger av informativ art.

En viser herunder også til at teknisk rapport inneholder en rekke beskrivelser av utstyr som ikke ble benyttet ved tunneldrivingen på Solbakk. Teknisk rapport er heller ikke å anse som en del av tilbudet, utgjør ikke en del av

kontraktdokumentene, og ble ikke lagt inn i kontrakten da den ble signert. Verken Marti eller SVV var således bundet av beskrivelsene i teknisk rapport.

Referatet fra tilbudskonferansen, hvor det fremgår at SVV på spørsmål svarte at entreprenøren har risikoen for restriksjoner på drivetid, bekrefter til overmål at dette forholdet var Martis risiko.

En gjennomgang av korrespondansen mellom Arbeidstilsynet og Marti viser at Marti i lang tid arbeidet i strid med arbeidsmiljøloven, og at en hadde god tid på å organisere seg i anleggsoverenskomsten før Norsk Arbeidsmandsforbund endret sin praksis.

At dette ene og alene er Martis risiko underbygges av kontraktens kapittel C2, pkt. 22, hvor det fremgår at «*Entreprenøren må selv sørge for å skaffe seg nødvendige tillatelser, løyver og dispensasjoner for de maskiner, personell og utstyr som skal brukes til utførelse av kontraktsarbeidet.*». Det er bare entreprenøren som har anledning til å kontrollere risikoen ved at en får de nødvendige offentlige tillatelser, og det ville skape en helt uholdbar situasjon dersom denne risikoen skulle veltes over på SVV. Det er således i dette tilfellet ingen andre enn Marti selv som kan klandres for at en ikke innrettet seg etter norsk lov. Det ville etter Statens mening bære helt galt av sted dersom en ensidig praksisendring hos en privat aktør skulle gi rett til regulering av kontraktssummen.

Da det konkrete krav ble fremsatt av Marti i brev av 04.12.2018, dvs. først ca. 2,5 år etter at en oversendte KOE 060 til SVV den 18.07.2016, bar dette preg av å være et «skrivebordskrav» uten annen dokumentasjon enn beregninger. Disse beregningene var uforståelige for SVV, og etter at SVV stilte spørsmål har Marti redusert kravet fra 76,1 millioner kroner til 49,6 millioner kroner. Dette er vanskelig å forholde seg til, og det er da heller ingen skiftrapporter som viser det anførte overlappende arbeid i denne perioden, ingen av de som skal ha vært involvert i overlap har forklart seg, og ingen relevant dokumentasjon er fremlagt.

Heller ikke de øvrige anførte konsekvensene av bortfall av nattarbeid er dokumentert, og grunnlaget for kravet fremstår etter Statens mening som svært uklart.

Staten skal etter dette frifinnes også for den del av kravet som er knyttet til KOE 060.

Kompensasjon for finanstap

Det foreligger ikke noe rettslig grunnlag for Martis krav om dekning av finanskostnader. Det foreligger således verken et dokumentert ansvarsgrunnlag,

økonomisk tap, eller årsakssammenheng. Kravet er videre ikke tilstrekkelig varslet, og Marti har tidligere fått oppgjør for det krav som fremmes.

Kravet omtales som avsavnsrente, men er fremmet som et regulært erstatningskrav. Det er verken forklart eller dokumentert, og fremstår som et fiktivt krav.

Marti har ikke på noen måte dokumentert å ha hatt finanskostnader, og de inngåtte avtaler underveis i prosjektet må uansett inkludere slike kostnader.

Kravet er ikke varslet, og vil uansett ikke utgjøre et byggherreforhold så lenge hovedkravet ikke er fremmet, begrunnet, dokumentert og forfalt.

I sluttoppjøret ble finansieringskostnadskravet fremmet med 55 millioner kroner, og er ved hovedforhandlingens avslutning redusert til kr 9.546.503,-. Etter Statens mening savner kravet all troverdighet, og en skal frifinnes også for dette.

LPS – KOE 060

Selv om Marti skulle få medhold i kravet på kompensasjon for bortfall av nattarbeid, som er fremmet i KOE 060, har ikke Marti krav på LPS regulering av dette kravet.

Grunnlaget for Martis krav fremgår av kontraktens kapittel C3 pkt. 10, hvorav det følger at LPS skal beregnes etter følgende formel: $e = A \times V \times (T / T_0 - 1)$. Staten er imidlertid ikke enig med Marti om hva som inngår i «A» i formelen, idet det bl.a. ikke skal beregnes LPS av erstatningskrav.

Dersom Marti skulle få medhold i sitt krav etter KOE 060, dreier ikke de aktuelle T-notaer seg om arbeid basert på kontraktens prisgrunnlag, men gjelder egentlig regulering av kontraktssum etter kontraktens kapittel, C2 pkt. 18. Selv om forsinkelseskravet baseres på kontraktens priser, blir det like fullt et forsinkelseskrav, og det er ikke utført mer arbeid.

Staten skal også frifinnes for dette kravet.

Riggregulering – økt volum

Etter Statens mening har ikke Marti krav på ytterligere riggregulering, og dette burde også være klart for Marti.

Marti forholder seg ikke til bestemmelsen i kontraktens kapittel C3, pkt. 13, men har tatt med rubb og stubb i beregningen av sitt krav. Partene er enige om volumriggformelen, og at innslagsgrensen er på kr 1.443.894.441,-. Marti mener

imidlertid at det skal beregnes 10 % tillegg av kr 119.862.991,-, mens Staten mener at beregningsgrunnlaget utgjør kr 0,-.

Det følger av kontraktens kapittel C3, pkt. 13, at det er økning i utført arbeid basert på kontraktens prisgrunnlag som kan danne grunnlag for beregning av volumrigg, noe som bl.a. innebærer at det bare er den faktiske produksjonsøkning som er relevant for beregningen. Videre må det stilles krav om at arbeidet ikke allerede skal være tillagt rigg. Dette tillegget skal kun beregnes én gang.

Marti har kun gjort fradrag for de to avtalene av 18.01.2017, hvor det eksplisitt fremgår at det ikke skal beregnes volumrigg. Det er imidlertid åpenbart at det ikke skal beregnes volumrigg av øvrige deler av Martis beregningsgrunnlag. Det vises herunder bl.a. til Forseringsavtale 2, utgifter til innkjøp av steinmaterialer, eventuell utbetaling etter KOE 060, m.v., men Marti har knapt forsøkt å imøtegå Statens anførsler om dette.

Det er imidlertid ikke nødvendig å gå inn i alle detaljer om beregningsgrunnlaget for volumrigg, da bestemmelsen i kontraktens kapittel C3, pkt. 13, forutsetter at volumøkningen er på mer enn 10 % av kontraktssummen, dvs. mer enn 120 millioner kroner, og det er den etter Statens mening helt klart ikke.

Dersom retten skulle konkludere med at Marti har krav på en utbetaling, bestrider Staten likevel det av Marti fremsatte krav på forsinkelsesrenter. En viser herunder bl.a. til at en åpenbart ikke kan ta utgangspunkt i sluttoppgjøret ved beregning av et forfallstidspunkt, da kravene på dette tidspunkt ikke var redegjort for, var umulige å forstå, og var alt for høye, jf. herunder at Marti selv har redusert kravene betydelig i perioden frem til avslutningen av hovedforhandlingen. SVV sin avvisning av kravene var således saklig begrunnet, og vilkårene for å tilkjenne forsinkelsesrenter er ikke oppfylt.

Staten v/Samferdselsdepartementet sin påstand

1. Staten v/Samferdselsdepartementet frifinnes.
2. Marti IAV Solbakk DA betaler sakens omkostninger innen to uker fra dommens forkynning.

Rettens vurdering

Retten vil først behandle spørsmålet om det er grunnlag for Martis krav om betaling på bakgrunn av anførte ekstrakostnader som følge av at forhold på SVVs hånd har medført nedsatt produktivitet eller forstyrrelser på annet arbeid; plunder og heft, og vil deretter gå nærmere inn på de øvrige deler av Martis krav.

Plunder og heft

Det følger av NS 8406, pkt. 19.4, at *«Hvis byggherrens leveranser eller annen medvirkning er forsinket eller svikter og dette påfører entreprenøren økte kostnader eller hindrer hans fremdrift, har entreprenøren krav på vederlagsjustering og fristforlengelse etter 22.1, 22.2, 22.3 og 22.5. Det samme gjelder hvis det inntre andre forhold som byggherren bærer risikoen for».*

Det er enighet mellom partene om at ovennevnte bestemmelse gir Marti rettslig grunnlag for å kreve kompensasjon for konsekvensene av plunder og heft som SVV bærer ansvaret for. Som det fremkommer av gjennomgangen av partenes påstandsgrunnlag er de imidlertid sterkt uenige i hvorvidt det foreligger faktisk grunnlag for Martis krav.

I HR-2019-1225-A (HAB-dommen), som begge parter har vist til ved gjentatte anledninger, gav Høyesterett i avsnitt 54 – 56, følgende beskrivelse/definisjon av plunder og heft:

«Betegnelsen plunder og heft er et bransjeuttrykk som ikke har et entydig rettslig innhold. Men kjernen er at entreprenøren påføres ekstrakostnader som følge av at forhold på byggherrens hånd medfører nedsatt produktivitet eller forstyrrelser på annet arbeid hos entreprenøren.

Det er altså tale om avledete konsekvenser av forhold som byggherren svarer for, som pålegg om endringer i det som er avtalt, eller forsinkelse eller annen svikt i byggherrens medvirkningsplikt. I praksis vil plunder og heft ofte skyldes samvirke mellom flere årsaker, hvorav noen kan tilskrives byggherren og andre entreprenøren. Entreprenøren må i sin planlegging og i sine beregninger ta høyde for at det kan inntre noen forstyrrelser i fremdriften av arbeidene.

Krav om kompensasjon for endringer og andre forhold som byggherren svarer for, skal fremsettes løpende i samsvar med kontraktens bestemmelser for slike forhold. Etterfølgende krav om tilleggsvederlag for plunder og heft aktualiseres når de samlede økonomiske virkningene for entreprenøren går ut over det som ut fra anbudsgrunnlaget med rimelighet kunne forventes, og som det ikke allerede er kompensert for.»

Det følger bl.a. av dette at selv om entreprenøren har fått oppgjør for de direkte konsekvensene av konkrete byggherreforhold, vil en fortsatt kunne kreve kompensert de avledede konsekvenser dersom disse går ut over det som med rimelighet kunne forventes ut fra anbudsgrunnlaget. Dette fordrer imidlertid at det føres bevis for årsakssammenheng mellom eventuelle byggherreforhold og de merutgifter som

entreprenøren har hatt, og Høyesterett har i HAB-dommen, avsnitt 66, gitt følgende beskrivelse av vilkåret om årsakssammenheng:

«Årsakssammenheng må fastlegges i to trinn. Først skal det bevises at det foreligger forstyrrelser eller ineffektiv drift som følge av byggherrens forhold. Dette omfatter å føre bevis for at det har inntrådt forhold under arbeidet som er byggherrens risiko, hvilke arbeidsoperasjoner disse har påvirket, i hvilke perioder det har skjedd og hvilke konsekvenser i form av redusert produktivitet som dette har medført for entreprenøren. Når det er fort sannsynlighetsbevis for konsekvensene, må det deretter sannsynliggjøres en årsakssammenheng mellom disse og entreprenørens merutgifter»

Når det gjelder kravene til bevis for årsakssammenheng har Høyesterett i dommens avsnitt 72 - 73 tatt utgangspunkt i de generelle prinsippene for bevis, herunder overvektprinsippet, hvoretter retten etter bevisførselen skal legge til grunn det faktum som fremstår som det mest sannsynlige. I avsnitt 74 har videre Høyesterett presisert at det er entreprenøren som i utgangspunktet må sannsynliggjøre årsakssammenheng.

Marti har anført at bevisbyrden må snus i denne saken, slik at det er SVV som i utgangspunktet må føre bevis for at årsakssammenheng ikke foreligger. Bakgrunnen for denne anførselen er at SVV ifølge Marti skal ha opptrådt sterkt klanderverdig ved for det første å ha satt kontraktens viktigste mekanisme for fristforlengelse; ekvivalenttidsregnskapet, ut av spill, ved å legge til grunn for høye sikringsmengder i kontrakten. Videre anføres det at SVV ikke innvilget fristforlengelse før etter 3,5 år, til tross for at en langt tidligere var klar over at Marti var berettiget til en betydelig fristforlengelse.

Selv om det i rettspraksis er eksempler på at omvendt bevisbyrde legges til grunn ved bevisføringen, slik at det er saksøkte som må føre bevis for at vilkårene for å idømme et krav ikke er oppfylt, kan retten ikke se at det i denne saken er grunnlag for å gjøre unntak fra det rettslige utgangspunktet om at bevisbyrden påhviler den som fremmer et krav.

Retten viser herunder for det første til at Wølstads notat ble skrevet før byggetiden ensidig ble besluttet utvidet fra SVVs side i februar 2013, og ifølge prosjektleder Gunnar Eiterjord var notatet et av momentene som ble hensyntatt ved denne beslutningen.

Videre viser retten til at entreprenør selv har et ansvar for å vurdere sikringsmengder og byggetid ut fra de opplysninger som en har tilgjengelig, og det er ingen opplysninger om som tilsier at Wølstad da han skrev notatet i 2013 hadde annen informasjon enn den som Marti også hadde tilgjengelig.

Retten har etter dette funnet at det ikke er grunnlag for å karakterisere SVVs håndtering som sterkt klanderverdig, og legger derfor til grunn at Marti på vanlig måte har bevisbyrden for det krav som er fremmet.

Når det videre gjelder hvilke krav som retten skal stille til bevisførselen omkring byggherreforhold, og konsekvenser som disse har hatt for entreprenøren, jf. 2-trinns vurderingen som er beskrevet i avsnitt 66 i HAB-dommen, og gjengitt ovenfor, har Høyesterett i dommens avsnitt 72, flg. gått nærmere inn på dette. I avsnittene 82 og 83 fremkommer det således at:

«På bakgrunn av det jeg nå har sagt, er mitt syn at entreprenøren som utgangspunkt ikke kan basere bevisførselen alene på generelle og overordnede tilnærminger. Kravet må underbygges kvalitativt og kvantitativt etter de linjer jeg har redegjort for. At dette ikke nødvendigvis er mulig å gjøre fullt ut, betyr med andre ord ikke at det helt kan unnlates.

Utgangspunktet må altså være at skadelidte — entreprenøren — skal påvise konkret hvilke arbeidsoperasjoner som ble påvirket av byggherreforholdene og beregne de merkostnader dette har medført.»

I avsnitt 87 konkluderer Høyesterett videre med at *«Den endelige utmålingen av tilleggsvederlaget vil følgelig i noen grad måtte bygge på et skjønn. Når bevisførselen knyttes opp til de to trinnene i årsakssammenhengen som jeg har redegjort for, vil imidlertid rommet for skjønn bli snevret inn. Utmålingen av tilleggsvederlaget kan da i større grad forankres i det faktum som finnes bevist»*

Når det for det første gjelder bevisførselen for omfanget av byggherreforhold som har påvirket Martis drift, har en fra Martis side vist til forholdet mellom avtalt kontraktssum på kr 1.312.631.310,- og aksepterte tillegg til kontraktssummen på til sammen kr 570.195.964,-, hvilket vil si at sluttsummen i prosjektet ligger nesten 50 % over avtalt kontraktssum. Det er på denne bakgrunn anført at Marti for alle praktiske formål har utført *«et helt annet prosjekt»* enn det som var avtalt.

Retten skal til dette bemerke at selv om aksepterte tillegg til kontraktssummen er på ca. 50 %, er antall endringer i prosjektet ikke spesielt høyt, sett i forhold til varighet og omfang av dette. En samlet oversikt over endringer viser således totalt 235 endringer over hele byggeperioden.

Retten har heller ikke fått presentert bevis som underbygger at sluttproduktet; tunnelen, i vesentlig grad avviker fra det som var prosjektert. Den mest synbare endringen er kanskje at den delen av tunnelen som ble drevet av Marti ble noe kortere enn avtalt (til sammen ca. 700 meter kortere). AF-Gruppen, som drev tunnelen fra Stavanger-siden, overtok således denne delen fra Marti, uten at det ble gjort fradrag i kontraktssummen som en følge av dette.

De tre inngåtte avtalene av 18.01.2017 og 31.01.2018, gjengitt ovenfor, skal til sammen ha generert utbetalinger på nærmere 400 millioner kroner. Avtalene gjelder imidlertid i all hovedsak kompensasjon for arbeider som var omfattet av kontrakten, men som ble forsinket bl.a. som følge av uforutsette geologiske forhold, og hvor det som en følge av dette ble avtalt forsering av arbeidene.

Det er videre utarbeidet og fremlagt en «hendelsesoversikt» fra Martis side, utarbeidet av Martis prosjektleder Bernd Ifland, på bestilling fra Paradigme etter oversendelsen av sluttoppgjøret til SVV i 2019. Det er imidlertid vanskelig å lese ut fra hendelsesrapporten hva som anføres å være et byggherreforhold, og i alle fall hvilke byggherreforhold som er relevant for vurderingen av plunder- og heftkravet.

Paradigme har i sin rapport, som ble avgitt 05.03.2020, gått nærmere inn på de forhold som har oppstått underveis i prosjektet og påvirket utviklingen av dette («hendelsesanalyse»). Denne analysen bygger bl.a. på hendelsesoversikten som er utarbeidet av Marti, og en har ikke tatt stilling til hvem som bærer risikoen for de enkelte hendelsene. Det er videre vanskelig å få en oversikt over hvilke konkrete byggherreforhold som anføres å ha forårsaket forstyrrelser og ineffektiv drift hos Marti.

Paradigme fastslår i rapporten at prosjektet har et stort omfang av endringsarbeider, at endringskravene utgjør 57 % av kontraktsarbeidene, og at dette tilsier en høy sannsynlighet for plunder og heft hos entreprenøren. I dette beløpet inngår bl.a. de tre inngåtte avtalene som er gjennomgått ovenfor, og Paradigme har ved gjennomgangen av endringene for såvidt gjelder «Boring, sprengning og sikring», bl.a. vist til endret transportløsning av masser fra transportbånd til lastebiler som den største endringen. Etter bevisførselen legger retten til grunn at årsaken til at transportløsningen ble endret fra transportbånd til lastebiler var at det ikke lot seg gjøre å gjennomføre etterarbeidene i tunnelen når transportbåndet fremdeles var montert. Av Forseringsavtale 1 av 18.01.2017 fremgår det at kostnadene ved å endre transportløsning ble dekket av SVV, men retten finner likevel ikke å kunne legge til grunn at den eventuelle ineffektivitet/fremdriftskonsekvens som dette kan ha medført for Marti er et byggherreforhold som SVV vil være ansvarlig for.

Marti har vist til at kostnadsavviket først og fremst skyldes to forhold; for det første at fremdriften på etterarbeidene ble presset til det maksimale, og for det andre at det er oppstått en lang rekke større og mindre byggherreinitierte endringer, som gjorde det umulig å planlegge rasjonelt og fasilitere de mange parallelle aktivitetene.

Paradigme har over 65 sider i sin rapport foretatt en økonomisk analyse for å «avdekke hvor og når de økonomiske avvikene oppstår i prosjektet». Ved denne analysen har en bl.a. benyttet et omperiodisert regnskap, hvor omperiodiseringen er foretatt av Diana Carvalho, som er ansatt i Marti.

Carvalho har forklart å ha periodisert alle Martis kostnader i prosjektet til det tidspunkt hvor kostnadene faktisk ble opparbeidet, noe som ikke skal ha fremkommet av prosjektregnskapet, og skal i denne forbindelse ha benyttet informasjon i faktuarer og ukerapporter. Det skal imidlertid ikke ha blitt foretatt noen kvalitetssikring eller øvrig kontroll av dette arbeidet.

Paradigme har i den økonomiske analysen presentert en «nøkkeltaloppstilling», som «viser forskjellen på hva delprosessene burde ha kostet (opparbeidet kostnad) basert på de gitte forutsetningene og hva det faktisk har kostet. Dette gir igjen grunnlaget for å avdekke på hvilke hovedprosesser kostnadsavvikene/merkostnadene har oppstått i prosjektet.» Nøkkeltaloppstillingen som er tatt inn i rapporten har følgende utforming:

Tall pr 31.03.2019	B02/B03 Tekniske					Sum prosjekt
	A00 Rigg og drift	A01 Veier i dagen	B1 Portaler	bygg	C01-04 Tunnel	
Utført kontrakt	405 179 629	42 021 813	42 746 487	2 762 527	720 910 004	1 213 620 460
Indeks kontrakt	19 550 509	5 468 710	4 068 880	285 645	72 592 974	101 966 718
Inntekt endringsarbeider	167 592 010	45 430 858	14 436 242	977 097	444 590 082	673 026 289
Indeks endringer	23 805 698	904 203	2 455 844	96 957	32 385 913	59 668 614
Kontraksreguleringer volum og forlenget byggetid	30 204 782					30 204 782
Sum inntekt	646 332 628	93 845 583	63 707 453	4 122 225	1 270 478 973	2 078 486 863
Sum opparbeidet kostnad	611 430 666	88 777 922	60 267 251	3 899 625	1 201 873 108	1 966 248 572
Faktisk bokførte kostnader	816 466 853	78 789 133	53 516 279	7 880 692	1 210 263 386	2 166 916 344
Kostnadsavvik	205 036 187	-9 988 789	-6 750 972	3 981 067	8 390 278	200 667 772

Som en ser av oppstillingen har Paradigme i mars 2021 konkludert med at omtrent hele kostnadsavviket; 205 millioner kroner i prosjektet i praksis har oppstått i kapittel A00 (Rigg og drift). Avviket for selve tunnelen skal være på drøyt åtte millioner kroner. Kostnadsavviket er noe nedjustert i addendum til Paradigmets rapport, fremlagt under hovedforhandlingen, hvor en har hensyntatt inntekter (salg av utstyr, m.v.) som ikke var med i rapporten.

I analysen som Paradigme utarbeidet for Marti forut for sluttoppgjøret var avviket på 151 millioner kroner for A00, mens avviket for selve tunnelen var på 250 millioner kroner. Den store forskjellen mellom analysen i 2019 og rapporten i 2021 er forklart med at dette var en foreløpig analyse hvor hovedformålet var å ivareta Martis krav i sluttoppgjøret, forut for Carvalhos senere omperiodisering av kostnadene i prosjektet.

Den store ulikheten mellom beregningen i sluttoppgjøret og beregningen i forbindelse med hovedforhandlingen, hvor årsaken anføres å være en av Marti senere foretatt kostnadsomperiodisering, medfører etter rettens mening at de konkretiseringskrav som Høyesterett stiller i HAB-dommen, avsnitt 66, vanskelig kan sees å være oppfylt.

Beregningen av kostnadsavviket er videre avhengig av størrelsen på «Opparbeidet kostnad» i tabellens tredje nederste linje, som skal være en oppstilling av hva den enkelte delprosess burde ha kostet. Dette er igjen avhengig av de tallstørrelser som Marti har lagt inn i kalkylen under de enkelte delprosesser, og det kan ikke ses at metodikken tar høyde for verken kalkylefeil eller utførelsesfeil hos Marti.

I HAB-dommen, avsnitt 78 uttalte Høyesterett at:

«Det er ikke noe godt alternativ til dette å basere utmålingen på differansen mellom faktiske kostnader og entreprenørens kalkulerte utgifter. Blant annet tar en slik fremgangsmåte hverken høyde for entreprenørens egne feil eller ineffektivitet, eller for mulige svakheter ved hans kalkyle.»

I avsnittene 82 og 83 fremgår det videre at:

«På bakgrunn av det jeg nå har sagt, er mitt syn at entreprenøren som utgangspunkt ikke kan basere bevisførselen alene på generelle og overordnede tilnærminger. Kravet må underbygges kvalitativt og kvantitativt etter de linjer jeg har redegjort for. At dette ikke nødvendigvis er mulig å gjøre fullt ut, betyr med andre ord ikke at det helt kan unnlates.

Utgangspunktet må altså være at skadelidte – entreprenøren – skal påvise konkret hvilke arbeidsoperasjoner som ble påvirket av byggherreforholdene og beregne de merkostnader dette har medført.»

Martis bevisførsel for plunder- og heftkravet er etter rettens mening sammenlignbar med den «ovenfra og ned» metode som Høyesterett beskriver ovenfor, i stedet for en tilnærming «nedenfra og opp» hvor en konkret vurderer hvilke arbeidsoperasjoner hos entreprenøren som er påvirket, og deretter beregner kompensasjonen knyttet til disse.

Etter en samlet vurdering av Martis bevis er det således vanskelig å finne svar på hvilke konkrete byggherreforhold som anføres å ha ledet til plunder og heft, og hvilke konkrete konsekvenser disse anføres å ha hatt for Marti, jf. 2-trinns vurderingen i avsnitt 66.

Sett hen til de konkretiseringskrav som nå stilles i rettspraksis, og den korresponderende innsnevrede adgang til å føre bevis for et plunder- og heftkrav basert på overordnede beregninger og betraktninger, finner retten det klart at Marti ikke har ført tilstrekkelige bevis for sitt krav.

Staten blir derfor å frifinne for den del av Martis krav som er begrunnet med plunder og heft.

KOE 060

Det er verken tvilsomt eller omstridt at Marti forut for oppstart regnet med å kunne drive med døgkontinuerlige skift i Ryfast-tunnelen. Det er etter rettens mening heller ikke tvilsomt at Marti i stor grad drev døgkontinuerlig i perioden fra oppstart i 2013 til sommeren 2016, og at de i perioden etter dette og frem til ferdigstillelse måtte stanse arbeidene mellom kl. 02:00 og 06:00.

Spørsmålet for retten blir da for det første om staten er ansvarlig for det tap som Marti eventuelt har lidt ved ikke lenger å kunne drive døgkontinuerlig etter sommeren 2016.

Martis plan for døgkontinuerlig arbeid er inntatt i Teknisk rapport, som det er vist til «for flere detaljer» i tilbuds brevet av 01.03.2012. SVV. Den tekniske rapporten ble vurdert av SVV i forbindelse med tilbudsgjennomgangen, og det ble da konkludert med at opplysningene om bl.a. planlagt arbeidstid ikke utgjorde forbehold i tilbudet, men opplysninger av informativ art.

Under tilbudsbefering den 30.01.2013 skal det videre ha blitt stilt spørsmål ved «Hvem har risikoen ved eventuelle restriksjoner på drivetid?», og svaret på dette var at entreprenøren har risikoen. Hva som nærmere menes med «restriksjoner på drivetid» er imidlertid ikke nærmere beskrevet.

Marti har prinsipalt gjort gjeldende at endringen faller innenfor kontraktens kapittel C2 pkt. 18; hvor det fremgår at:

«Kontrakten er basert på de offentlige bestemmelser (påbud, forbud o.l.) som var kunngjort 14 dager før tilbudsfristen og der dato for ikrafttredelse framgår av kunngjøringen

Endringer av slike forutsetninger, som ikke dekkes av annen indeksregulering, gir partene rett til regulering av kontraktssum.»

Marti har ikke anført at det inntrådte realitetsendringer i arbeidsmiljølovens bestemmelser om nattarbeid i løpet av prosjektet. Det er imidlertid anført at innstramningen av praksis i Norsk Arbeidsmandsforbund med hensyn til godkjenning av nattarbeid etter arbeidsmiljølovens § 10-12, fjerde ledd, likevel er en endring av en forutsetning som følger som konsekvens av bestemmelsen i arbeidsmiljøloven, og at dette etter avtalens kapittel C2, pkt. 18, annet ledd, gir Marti rett til regulering av kontraktssummen.

Subsidiært har Marti gjort gjeldende at en har krav på tilleggsvederlag basert på læren om bristende forutsetninger.

Når det for det første gjelder Martis prinsipale anførsel følger det av

arbeidsmiljøloven § 10-11, annet ledd, at «*Nattarbeid er ikke tillatt med mindre arbeidets art gjør det nødvendig*». Av § 10-12, fjerde ledd, fremgår det imidlertid at «*Fagforening med innstillingsrett etter arbeidstvistloven eller tjenesteloven*» kan inngå tariffavtale som fraviker bestemmelsene i kapittel 10.

Norsk Arbeidsmandsforbund er blant de fagforeninger som kan inngå slik tariffavtale, og de inngikk da også en tariffavtale med AF-Gruppen Norge AS i 2014 hvor AF-Gruppen fikk tillatelse til å drive med nattarbeid i tunellen som gikk fra Hundvåg til Hidle (entreprise E 03).

Johnny Myrvold fra Arbeidsmandsforbundet har imidlertid forklart at de i 2015 vedtok å stramme inn på praksisen med tillatelse til nattarbeid. Foranledningen for dette var at de ble kontaktet av Arbeidstilsynet, som mente at praksisen i Arbeidsmandsforbundet var for liberal. De entreprenører som allerede hadde fått tillatelse til nattarbeid, beholdt imidlertid denne til det aktuelle prosjektet var ferdigstilt.

Etter rettens mening omfattes ikke endringen i Arbeidsmandsforbundets praksis av bestemmelsen i kontraktens kapittel C2 pkt. 18. En viser herunder for det første til at «*slike forutsetninger*» i bestemmelsens annet ledd viser til «*offentlige bestemmelser (påbud, forbud o.l.)*» i bestemmelsens første ledd. Endringer i en fagforenings tariffpraksis faller etter rettens mening i utgangspunktet ikke inn i denne kategorien.

Marti har i denne sammenheng vist til Høyesteretts avgjørelse inntatt i Rt-1992-1005, som gjaldt tolkningen av en nesten likelydende bestemmelse i NSBs generelle kontraktsbestemmelser, og hvor den endring som inntrådte i kontraktperioden var tariffestet nedsettelse av arbeidstiden fra 40 til 37,5 timer pr. uke. Førstvoterende konkluderte med at nedsettelsen gav rett til kompensasjon etter kontraktsbestemmelsen, og uttalte at:

«Når tvisten mellom partene således gjelder risikoen for en forutsetning som normalt har vært lovregulert og som derfor har fremstått som et forhold utenfor partenes kontroll, mener jeg at man i hvert fall i et tilfelle som dette, må se det slik at endringen av arbeidstidsforutsetningen reguleres av punkt C 02.2 annet ledd.»

Det følger av dette at Høyesterett la vesentlig vekt på at arbeidstidsreduksjonen like gjerne kunne ha skjedd ved endring av arbeidsmiljøloven.

Etter rettens mening er situasjonen en annen i den foreliggende sak. For det første vises det til at det fremgår av avtalens kapittel C2, pkt. 22, at «*Entreprenøren må selv sørge for å skaffe seg nødvendige tillatelser, løyver og dispensasjoner for de maskiner, personell og utstyr som skal brukes til utførelse av kontraktsarbeidet.*»

Arbeidsmiljølovens § 10-11, annet ledd, hvorefter nattarbeid i utgangspunktet ikke er tillatt, har vært uendret i hele perioden. Det vises videre til at hjemmelen for å gjøre unntak fra dette forbudet for fagforeninger med innstillingsrett i arbeidsmiljølovens § 10-12, fjerde ledd, også har vært uendret.

Etter en gjennomgang av korrespondansen mellom Marti og Arbeidstilsynet fremstår det uklart for retten hvilken hjemmel Marti mente å ha for å drive med nattarbeid i strid med lovens hovedregel i de tre årene som gikk før en inngikk en tariffavtale med Norsk Arbeidsmandsforbund i juli 2016. Det er likevel ikke tvilsomt at dette etter avtalens kapittel C2, pkt. 22, var Martis ansvar.

Norsk Arbeidsmandsforbunds praksisendring med hensyn til godkjenning av nattarbeid skal ikke ha skjedd før høsten 2015, mens Martis oppstart av Ryfastprosjektet var i august 2013, dvs. mer enn to år tidligere.

Dersom Marti, som anført, hadde basert kontrakten på den praksis som forelå forut for høsten 2015, og praksisendringen er en slik endret forutsetning som omfattes av kontraktens kapittel C2, pkt. 18, stiller retten spørsmål ved at det da gikk nærmere tre år før en forsøkte å inngå en tariffavtale som gav hjemmel for å drive med nattarbeid.

Det er etter rettens mening utelukkende Marti som kan bebreides for at en ikke på et tidligere tidspunkt sørget for å ha en klar hjemmel for nattarbeid på plass. SVV ble heller ikke koblet inn i prosessen med Arbeidstilsynet, noe som etter rettens mening ytterligere tilsier at SVV ikke kan være ansvarlig for konsekvensene av Norsk Arbeidsmandsforbunds praksisendring.

Retten kan heller ikke se at kontraktsbestemmelsen er spesielt klar. En kan således ikke se at den såkalte uklarhetsregelen, hvorefter uklare bestemmelser skal tolkes i forfatterens disfavør, får betydning ved rettens avgjørelse.

Marti får derfor ikke medhold i sin prinsipale anførsel om tilleggsvederlag med hjemmel i avtalens kapittel C2, pkt. 18.

Når det videre gjelder Martis subsidiære anførsel om at Marti har krav på tilleggsvederlag basert på den ulovfestede læren om bristende forutsetninger, er det ikke tvilsomt at Marti ved oppstart planla døgnkontinuerlig drift på anlegget. Det vises herunder bl.a. til Teknisk rapport, som var vedlagt tilbudet, og hvor det fremgår at en planlegger å arbeide 24 timer hver dag 6 dager i uken. Beskrivelsen av planlagt skiftordning ble også vurdert av SVV ved gjennomgangen av tilbudene, men ble da ikke funnet å utgjøre et forbehold ved Martis tilbud.

Det var også flere andre beskrivelser i Teknisk rapport av hvordan Marti planla

tunneldrivingen, og utstyr som var tenkt benyttet, som ikke materialiserte seg i Martis senere prosjektgjennomføring. Etter rettens mening forpliktet ikke dette dokumentet i seg selv verken SVV eller Marti med hensyn til den nærmere gjennomføring. Spørsmålet er likevel om den beskrivelse av planlagt døgnskift som fremkommer av dokumentet kan danne grunnlag for Martis krav om tilleggsbetaling når det sommeren 2016 viste seg at en ikke lenger kunne fortsette med nattskift som før.

Utgangspunktet er at hver avtalepart selv bærer risikoen for egne forutsetninger ved avtaleinngåelsen. Forutsetningslæren som er utviklet i rettspraksis og teori kan imidlertid i visse tilfelle gi grunnlag for avtalerevisjon hvis forutsetningene ikke slår til. Læren er beskrevet i kortform på følgende måte i Rt-2010-1345, avsnitt 63:

For at det skal kunne kreves kontraktsrevisjon etter de ulovfestede regler om bristende forutsetninger, må den forutsetning som ikke er blitt oppfylt, ha virket motiverende for løftegiveren, og forutsetningen må ha vært synbar for den annen part eller typisk for den aktuelle kontraktssituasjon. I tillegg må det foretas en helhetsvurdering. Sentrale momenter i helhetsvurderingen er hvem som ut fra en mer sammensatt vurdering bør bære risikoen for vedkommende avtaleforutsetning, og størrelsen av det tap som oppstod eller vil oppstå på grunn av den uventede utvikling, jf. Rt. 1999 side 922 på side 931.

Selv om det var en forutsetning for Martis tilbud og senere kontraktsinngåelse at en ville ha mulighet for døgnskift, og denne forutsetningen var synbar for SVV gjennom beskrivelsen i Teknisk rapport, tilsier likevel en helhetsvurdering etter rettens mening at det ikke gis anledning til avtalerevisjon i dette tilfellet. Det vises herunder til gjennomgangen ovenfor av Martis håndtering av spørsmålet om tillatelse til døgnskift.

Når det følger av avtalen at det er Martis ansvar å få slik tillatelse, og Marti likevel i lang tid unnlot å skaffe seg en klar hjemmel for den planlagte døgnskift, med den konsekvens at Norsk Arbeidsmandsforbunds praksis i mellomtiden var endret slik at en ikke fikk en tariffavtale som hjemlet driften, bør etter rettens mening ikke risikoen ved praksisomleggingen påhvile SVV. SVV hadde således, i motsetning til Marti, ingen mulighet til å kontrollere risikoen for at Marti ville få den nødvendige tillatelse til døgnskift.

Marti har etter rettens mening «tatt en sjans» ved ikke å inngå tariffavtale tidligere, noe som tilsier at konsekvensene ved dette bør bæres av Marti selv. Det vises herunder bl.a. til «Entrepriserett», 2014, av Hagstrøm/Bruserud, s. 257.

Etter rettens mening foreligger det derfor heller ikke grunnlag for vederlagsjustering på bakgrunn av Martis subsidiære anførsel, og retten har på denne bakgrunn ingen foranledning for å gå nærmere inn på det av Marti fremsatte

krav knyttet til KOE 060.

En går da heller ikke nærmere inn på kravet om lønns- og prisregulering (LPS) av kravet som er fremmet med bakgrunn i KOE 060.

Kompensasjon for finanstap

Marti har fremsatt krav om dekning av finanstap i form av avsavnsrente knyttet til at man ikke har hatt de beløp som plunder og heftkravet og KOE 060 representerer tilgjengelig.

Ettersom retten har konkludert med at Marti ikke får medhold i de aktuelle kravene går en heller ikke nærmere inn på det fremsatte krav på dekning av finanstap tilknyttet disse.

Riggeregulering – økt volum

Som ovenfor gjennomgått følger det av kontraktens kapittel C3, pkt. 13 at:

Viser sluttoppgjøret, inklusiv tilleggsnotaer for utført arbeid basert på kontraktens prisgrunnlag, en økning på mer enn 10 % av kontraktssummen, reguleres kontrakten som følge av økte driftskostnader. Post for riggekostnad (generalomkostninger) tillegges i så fall 10 % av utført arbeid over 10 % av kontraktssummen.

Den avtalte kontraktssum, jf. kontraktens kapittel C4, pkt. 2, utgjorde kr 1.312.631.310,- eks. mva. Kontraktssummen tillagt 10 %, som utgjør innslagspunkt for beregning av volumrigg etter kontraktens kapittel C3, pkt. 13, utgjør da kr 1.443.894.441,-.

Marti har ved beregningen tatt utgangspunkt i alle utbetalinger og fremsatte krav, bortsett fra plunder- og heftkravet og finanskostnadskravet, samt utbetalingene under avtalene fra 18.01.2017 (Geologiavtale 1 og Forseringsavtale 1) som til sammen utgjør kr 279.277.613,-, og konkludert med at beregningsgrunnlaget utgjør kr 119.862.991,-. SVV har på sin side anført at det skal gjøres langt større fradrag, og at beregningsgrunnlaget derfor er kr 0,-.

Det følger direkte av ordlyden i avtalene av 18.01.2017 at utbetalingene under disse avtalene ikke inngår i beregningsgrunnlaget for volumrigg, jf. henholdsvis pkt.6 i Geologiavtale 1 og siste avsnitt i Forseringsavtale 1.

Når det nærmere gjelder Forseringsavtale 2 av 29.01.2018 anfører Marti at denne i sin helhet inngår i beregningen av volumrigg, da det ikke er særskilt avtalt at den ikke skal inngå i beregningsgrunnlaget. SVV har på sin side anført at alle

utbetalinger som ikke er «basert på kontraktens prisgrunnlag», herunder også utbetalingene under Forseringsavtale 2, ikke inngår i beregningsgrunnlaget. I tillegg vises det til at store deler av utbetalingene under Forseringsavtale 2 gjelder KOE 003 og KOE 057, og utgjør en fortsettelse av Geologiavtale 1.

Etter rettens mening følger det av en ordinær antitetisk tolkning av kontraktens kapittel C3, pkt. 13, at betaling for utført arbeid som ikke er basert på kontraktens prisgrunnlag, ikke skal tillegges 10 % riggekostnader med hjemmel i denne bestemmelsen.

Forseringsavtale 2 var en «pakkeløsning» som totalt skal ha utgjort kr 100.073.200,-. I denne inngikk KOE 003, KOE 057, KOE 114 og EO 46. Både KOE 114 og EO 46 var tillagt rigg og drift med kr 10.000.000,-. Når det allerede er beregnet tillegg for rigg og drift er det etter rettens mening ikke grunnlag for ytterligere tillegg etter kontraktens kapittel C3, pkt. 13, da en motsatt ordning vil innebære en «dobbeltberegning», hvor også utbetalt tillegg for rigg og drift inngår i beregningsgrunnlaget for volumrigg. Dette kan etter rettens mening ikke være en riktig forståelse av bestemmelsen.

Retten viser til støtte for dette bl.a. til dom LA-2017-194079, vedrørende anvendelsen av en tilsvarende avtalebestemmelse, og hvor det fremgår på s. 74 at: *«Uenigheten knytter seg til endringsarbeider utført til avtalt pris i henhold til kontraktens kapittel C (NS3430) 28.5 første ledd. Hensikten med avgrensningen av hvilke endringsarbeider som skal regnes med er at riggekostnadene ikke skal betales to ganger. Dersom riggekostnadene er tatt med i prisen for arbeidet skal det ikke medregnes.»*

KOE 003 og KOE 057 inngikk i utgangspunktet i Geologiavtale 1, hvor det var avtalt at det ikke skulle tillegges ytterligere riggekostnader, jf. ovenfor. Utbetalingene var for øvrig ikke basert på kontraktens prisgrunnlag. Retten finner på denne bakgrunn at utbetalinger under Forseringsavtale 2 ikke inngår i beregningsgrunnlaget for volumrigg etter kontraktens kapittel C3, pkt. 13.

Ettersom retten har kommet til at verken Geologiavtale 1, Forseringsavtale 1 eller Forseringsavtale 2 inngikk i beregningsgrunnlaget, og en i tillegg har konkludert med at SVV ikke er pliktig til å foreta utbetalinger etter KOE 060, overstiger ikke beregningsgrunnlaget for volumrigg etter kontraktens kapittel C3, pkt. 13 innslagspunktet på kr 1.443.894.441,-.

Marti har etter dette ikke krav på ytterligere riggregulering, og retten går derfor ikke nærmere inn på øvrige anførsler fra SVVs side knyttet til Martis krav.

Den samlede slutning blir etter dette at Staten frifinnes.

Sakskostnader

Det følger av tvisteloven § 20-2, første ledd, at en part som har vunnet saken har krav på full erstatning for sine sakskostnader.

Med det resultat som retten har kommet til er det ikke tvilsomt at Staten har vunnet saken. Retten kan videre ikke se at det er grunnlag for å gjøre unntak fra hovedregelen om tilkjennelse av sakskostnader med hjemmel i tvisteloven § 20-2, tredje ledd, eller § 20-4, og Staten har da krav på å få erstattet sine sakskostnader innenfor rammen av tvisteloven § 20-5, første ledd, dvs. at sakskostnadene skal ha vært rimelige og nødvendige.

Staten har inngitt en korrigert kostnadsoppgave på til sammen kr 12.936.678,36, inklusiv mva. Av dette beløpet utgjør samlet advokatsalær kr 10.518.098,39. Det er i tillegg bl.a. krevet dekket utgifter til ansatte i SVV som har bistått i saken med til sammen kr 615.500,-, utgifter til vitnegodtgjørelse med kr 581.963,84, og utgifter til sakkyndige vitner med kr 646.299,-.

Marti har i prosesskrift etter inngivelsen av kostnadsoppgavene bl.a. stilt spørsmål ved størrelsen på utleggsposten i Statens kostnadsoppgave, noe som igjen medførte at dette ble korrigert fra Statens side i den korrigerede oppgaven idet utgiftene til sakkyndig bistand var tatt med to steder i den opprinnelige kostnadsoppgaven. Det er videre stilt spørsmål ved den del av kravet som gjelder utarbeidelse av faktisk utdrag på til sammen kr 154.312,98, inklusiv merverdiavgift, idet dette synes høyt sett hen til at det fordelingen av oppgaven med utarbeidelse av utdrag først skjedde i mars 2021. Ut over dette har Marti ikke hatt vesentlige innvendinger mot Statens kostnadsoppgave.

Selv om sakskostnadsbeløpet er meget høyt, har retten funnet at dette ligger innenfor rammene av det som kan kreves dekket av motparten, jf. tvisteloven § 20-5, første ledd. Det vises herunder til at hovedforhandlingen gikk over til sammen 26 rettsdager, og at dokumentmengden i saken også er ekstraordinært høy. Av denne grunn finner retten heller ikke grunnlag for nedsettelse av de kostnader som er knyttet til utarbeidelse av faktisk utdrag.

Det skal herunder også bemerkes at Martis sakskostnader til sammen utgjør kr 21.777.389,-, eks. mva, og således ligger forholdsvis langt over Statens kostnadskrav.

Marti pålegges etter dette å erstatte Statens sakskostnader med til sammen kr 12.936.678,36.

Dommen er ikke avsagt innen lovens frist. Grunnen er delvis at det dreier seg om en omfattende sak, delvis at en har avviklet sommerferie etter hovedforhandlingen, og delvis at en også har vært opptatt med andre saker etter hovedforhandlingen.

DOMSSLUTNING

1. Staten v/Samferdselsdepartementet frifinnes.
2. Marti IAV Solbakk DA v/styrets leder tilpliktes å erstatte Staten v/Samferdselsdepartementet sine sakskostnader med 12.936.678 – tolvmillionernihundreogtrettisekstusensekshundreogsyttiåtte – kroner og 336 – trettiseks – øre innen 2 - to – uker fra dommens forkynnelse.

Retten hevet

Rune Høgberg

Veiledning om anke i sivile saker vedlegges.

Veiledning om anke i sivile saker

I sivile saker er det reglene i tvisteloven kapitler 29 og 30 som gjelder for anke. Reglene for anke over dommer, anke over kjennelser og anke over beslutninger er litt ulike. Nedenfor finner du mer informasjon og veiledning om reglene.

Ankefrist og gebyr

Fristen for å anke er én måned fra den dagen avgjørelsen ble gjort kjent for deg, hvis ikke retten har fastsatt en annen frist. Disse periodene tas ikke med når fristen beregnes (rettsferie):

- fra og med siste lørdag før palmesøndag til og med annen påskedag
- fra og med 1. juli til og med 15. august
- fra og med 24. desember til og med 3. januar

Den som anker, må betale behandlingsgebyr. Du kan få mer informasjon om gebyret fra den domstolen som har behandlet saken.

Hva må ankeerklæringen inneholde?

I ankeerklæringen må du nevne

- hvilken avgjørelse du anker
- hvilken domstol du anker til
- navn og adresse på parter, stedfortredere og prosessfullmektiger
- hva du mener er feil med den avgjørelsen som er tatt
- den faktiske og rettslige begrunnelsen for at det foreligger feil
- hvilke nye fakta, bevis eller rettslige begrunnelser du vil legge fram
- om anken gjelder hele avgjørelsen eller bare deler av den
- det kravet ankesaken gjelder, og hvilket resultat du krever
- grunnlaget for at retten kan behandle anken, dersom det har vært tvil om det
- hvordan du mener at anken skal behandles videre

Hvis du vil anke en tingrettsdom til lagmannsretten

Dommer fra tingretten kan ankes til lagmannsretten. Du kan anke en dom hvis du mener det er

- feil i de faktiske forholdene som retten har beskrevet i dommen
- feil i rettsanvendelsen (at loven er tolket feil)
- feil i saksbehandlingen

Hvis du ønsker å anke, må du sende en skriftlig ankeerklæring til den tingretten som har behandlet saken. Hvis du fører saken selv uten advokat, kan du møte opp i tingretten og anke muntlig. Retten kan tillate at også prosessfullmektiger som ikke er advokater, anker muntlig.

Det er vanligvis en muntlig forhandling i lagmannsretten som avgjør en anke over en dom. I ankebehandlingen skal lagmannsretten konsentrere seg om de delene av tingrettens avgjørelse som er omtvistet, og som det er knyttet tvil til.

Lagmannsretten kan nekte å behandle en anke hvis den kommer til at det er klart at dommen fra tingretten ikke vil bli endret. I tillegg kan retten nekte å behandle noen krav eller ankegrunner, selv om resten av anken blir behandlet.

Retten til å anke er begrenset i saker som gjelder formuesverdi under 250 000 kroner

Hvis anken gjelder en formuesverdi under 250 000 kroner, kreves det samtykke fra lagmannsretten for at anken skal kunne bli behandlet.

Når lagmannsretten vurderer om den skal gi samtykke, legger den vekt på

- sakens karakter
- partenes behov for å få saken prøvd på nytt
- om det ser ut til å være svakheter ved den avgjørelsen som er anket, eller ved behandlingen av saken

Hvis du vil anke en tingretts kjennelse eller beslutning til lagmannsretten

En *kjennelse* kan du som hovedregel anke på grunn av

- feil i de faktiske forholdene som retten har beskrevet i kjennelsen
- feil i rettsanvendelsen (at loven er tolket feil)
- feil i saksbehandlingen

Kjennelser som gjelder saksbehandlingen, og som er tatt på bakgrunn av skjønn, kan bare ankes dersom du mener at skjønnsutøvelsen er uforsvarlig eller klart urimelig.

En *beslutning* kan du bare anke hvis du mener

- at retten ikke hadde rett til å ta denne typen avgjørelse på det lovgrunnlaget, eller
- at avgjørelsen åpenbart er uforsvarlig eller urimelig

Hvis tingretten har avsagt dom i saken, kan tingrettens avgjørelser om saksbehandlingen ikke ankes særskilt. Da kan dommen isteden ankes på grunnlag av feil i saksbehandlingen.

Kjennelser og beslutninger anker du til den tingretten som har avsagt avgjørelsen. Anken avgjøres normalt ved kjennelse etter skriftlig behandling i lagmannsretten.

Hvis du vil anke lagmannsrettens avgjørelse til Høyesterett

Høyesterett er ankeinstans for lagmannsrettens avgjørelser.

Anke til Høyesterett over *dommer* krever alltid samtykke fra Høyesteretts ankeutvalg. Samtykke gis bare når anken gjelder spørsmål som har betydning utover den aktuelle saken, eller det av andre grunner er særlig viktig å få saken behandlet av Høyesterett. Anke over dommer avgjøres normalt etter muntlig forhandling.

Høyesteretts ankeutvalg kan nekte å ta anker over *kjennelser* og *beslutninger* til behandling.

Hvis de blir tatt til behandling, er det som regel hvis spørsmålet har betydning utover den aktuelle saken, hvis andre hensyn taler for at anken bør prøves, eller hvis saken reiser omfattende bevisspørsmål.

Når en anke over kjennelser og beslutninger i tingretten er avgjort ved kjennelse i lagmannsretten, kan avgjørelsen som hovedregel ikke ankes videre til Høyesterett.

Anke over lagmannsrettens kjennelser og beslutninger avgjøres normalt etter skriftlig behandling i Høyesteretts ankeutvalg.